

YHDENVERTAISUUS **2**

*Valehtelisin,
jos väittäisin*

SYRJINTÄ JA SYRJIMÄTTÖMYYS
SUOMESSA

*Valehtelisin,
jos väittäisin*

SYRJINTÄ JA SYRJIMÄTTÖMYYS
SUOMESSA

SISÄMINISTERIÖ

KUVAILEHTI

Julkaisun päivämäärä 7.4.2014

JULKAISUN NIMI Yhdenvertaisuus-julkaisu Osa 2: Valehtelisin jos väittäisin – Syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa

TEKIJÄT (TOIMIELIMESTÄ, TOIMIELIMEN NIMI, PUHEENJOHTAJA, SIHTEERI)

Villa Susan (toim.), Aaltonen Milla, Förbom Jussi, Honkasalo Veronika, Leppäkorpi Mervi

TOIMEKSIANTAJA Yhdenvertaisuus Etusijalle 6 -hanke

TOIMIELIMEN ASETTAMISPÄIVÄ 15.1.2013/ SM005:00/2013

TIIVISTELMÄ

Yhdenvertaisuus-sarjan toisessa osassa äänen saavat syrjintää kokeneet ihmiset, joiden tarinan kautta katsotaan syrjintää eri elämänalueilla ja erityisesti viranomaisten toiminnassa. Vaikka vähemmistöjen oikeuksien edistämässä on saatu hyviä tuloksia, yhteiskunta toimii vielä pitkälti enemmistön ehdoilla ja syrjintää tapahtuu eri elämänalueilla.

Sisäministeriön julkaiseman Yhdenvertaisuus-sarjan ensimmäisessä osassa *Arvon mekin ansaitsemme* artikkelit käsittelevät eri vähemmistöryhmien emansipaation historiaa, eli miten vähemmistöt ovat itse nousseet aktiivisesti edistämään ja puolustamaan oikeuksiaan. Sarjan kolmas osa, *Pidä huolta*, esittelee erilaisia hyviä käytäntöjä, joilla edistetään yhdenvertaisuutta. Artikkelisarjan tavoitteena on paitsi lisätä tietoa syrjinnästä, sen eri muodoista ja yhdenvertaisuuden edistämisestä, mutta myös haastaa lukijaa pohtimaan syrjintään liittyviä kysymyksiä ja kannustaa toimimaan yhdenvertaisuuden puolesta. Pienelläkin teolla voi olla suuria vaikutuksia syrjinnän uhrin kannalta.

Materiaalin sähköinen versio löytyy internet-osoitteesta www.yhdenvertaisuus.fi.

AVAINSANAT (ASIASANAT) vähemmistöt, rasismi, syrjintä, ihmisoikeudet

MUUT TIEDOT Sähköisen julkaisun ISBN 978-952-491-958-6, osoite www.intermin.fi/julkaisut

SARJAN NIMI JA NUMERO Sisäministeriön julkaisut 10/2014

ISSN 2341-8524

ISBN 978-952-491-957-9

KOKONAISIVUMÄÄRÄ 56

KIELI suomi

HINTA maksuton

LUOTTAMUKSELLISUUS julkinen

JAKAJA Sisäministeriö

KUSTANTAJA/JULKAISIJA Sisäministeriö

INRIKESMINISTERIET

PRESENTATIONSBLAD

Utgivningsdatum 7.4.2014

PUBLIKATION (ÄVEN DEN FINSKA TITELN) Yhdenvertaisuus-julkaisu Osa 2: Valehtelisin jos väittäisin – Syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa

FÖRFATTARE (UPPGIFTER OM ORGANET: ORGANETS NAMN, ORDFÖRANDE, SEKRETERARE)

Villa Susan (edit.), Aaltonen Milla, Förbom Jussi, Honkasalo Veronika, Leppäkorpi Mervi

UPPDRAKSGIVARE Likabehandling på första plats 6 -projekt

DATUM FÖR TILLSÄTTANDET AV ORGANET 15.1.2013/ SM005:00/2013

REFERA

Seriepublikationen *Yhdenvertaisuus* (Jämställdhet) granskar jämställdheten ur olika perspektiv. Den andra delen i serien *Yhdenvertaisuus* fokuserar på människor som upplevt diskriminering. Via deras berättelser betraktas diskriminering på olika livsområden, speciellt i myndigheternas verksamhet. Även om främjandet av minoriteters rättigheter gett goda resultat, fungerar samhället fortfarande rätt långt på majoritetens villkor, och diskriminering förekommer på flera livsområden.

Artiklarna i inrikesministeriets publikationsserie *Yhdenvertaisuus* första del *Arvon mekin ansaitsemme* (Även vi förtjänar vårt värde) behandlar olika minoriteters emancipationshistoria, dvs. hur minoriteterna själva aktivt främjat och försvarat sina rättigheter. Den tredje delen *Pidä huolta* (Sköt om dig), tar upp former av god praxis som främjar jämställdheten.

Syftet med artikelserien är inte bara att öka kunskapen om diskriminering och dess olika former och att främja jämställdheten, utan också att få läsarna att reflektera över diskriminering och uppmuntra dem att arbeta för jämställdhet. Även små gärningar kan betyda mycket för den som är offer för diskriminering.

En elektronisk version av materialet finns på adressen www.equality.fi.

NYCKELORD diskriminering, likabehandling, minoriteter, mänskliga rättigheter

ÖVRIGA UPPGIFTER Elektronisk version, ISBN 978-952-491-958-6, www.intermin.fi/publikationer

SERIENS NAMN OCH NUMMER Inrikesministeriets publikation 10/2014

ISSN 2341-8524

ISBN 978-952-491-957-9

SIDOANTAL 56

SPRÅK finska

PRIS avgiftsfri

SEKRETESSGRAD offentlig

DISTRIBUTION Inrikesministeriet

FÖRLÄGGARE/UTGIVARE Inrikesministeriet

”Pienelläkin teolla voi olla suuria vaikutuksia syrjinnän uhrin kannalta.”

Syrjintäkokemukset esille <i>Susan Villa</i>	6
”Hej, talar du inte svenska?” <i>Mervi Leppäkorpi</i>	8
Nuorten syrjintäkokemukset esille <i>Veronika Honkasalo</i>	14
”Opettajat eivät suostuneet käyttämään nimeäni” <i>Mervi Leppäkorpi</i>	20
”Tehtävään palkataan sopivampi henkilö” <i>Mervi Leppäkorpi</i>	26
Tyypillistä työsyrijintätapausta ei ole <i>Milla Aaltonen</i>	32
”Tuomari ohitti sen, että me olimme jo perhe” <i>Jussi Förbom</i>	38
”Ulkomaalaisen näköiset pysäytettiin” <i>Mervi Leppäkorpi</i>	42
”Tuntui, ettei mikään riitä” <i>Susan Villa</i>	48

Toimitus: Susan Villa

Kuvat: Katjä Tähjä, Maria Friman (kuva sivulla 49)

Taitto: Grafismo/Ismo Rekola

Paino: Grano, Kuopio, 2014

Syrjintäkokemukset esille

TEKSTI: SUSAN VILLA

Yhdenvertaisuus-sarjan toisessa osassa äänen saavat syrjintää kokeneet ihmiset, joiden tarinan kautta katsotaan syrjintää eri elämäalueilla ja erityisesti viranomaisten toiminnassa. Vaikka vähemmistöjen oikeuksien edistämässä on saatu hyviä tuloksia, yhteiskunta toimii vielä pitkälti enemmistön ehdoilla ja syrjintää tapahtuu eri elämäalueilla.

Jotta syrjintään voidaan puuttua ja yhdenvertaisuutta edistää, tarvitaan mahdollisimman monipuolista tietoa syrjinnästä. Sisäministeriön koordinoiman syrjinnän seurantaryhmän tehtävänä on seurata ja arvioida syrjinnän ilmenemistä Suomessa. Erityisten syrjintäselvitysten lisäksi seurantaryhmä tarkastelee tilannetta muiden selvitysten, tutkimusten ja barometri-
en avulla. Tiedon keräämisen lisäksi tavoittee-

na on syrjinnän seurannan kehittäminen entistä kattavammaksi. Myös useat vähemmistöjä ja muita syrjintävaarassa olevia ryhmiä edustavat järjestöt seuraavat ja keräävät tietoa syrjinnästä. Esimerkiksi Suomen Saamelaisnuoret ovat Älä jää yksin -hankkeessa keränneet saamelaisnuorten syrjintäkokemuksia.

Valehtelisin jos väittäisin -artikkelikokoelman tekstit kertovat vain muutamien syrjintää kokeneiden tarinat, mutta niissä on taustalla hyvin samanlaisia piirteitä ja mekanismeja kuin syrjintätapauksissa yleisestikin. Pääpaino teksteissä on subjektiivisissa syrjintäkokemuksissa – syrjintää on joskus vaikea näyttää toteen ja harva lähtee viemään tapaustaan eteenpäin. Poikkeuksiakin löytyy, kuten näkövammaisen **Katja Koposen** tapaus: hän koki menettäneensä työpaikan näkövammaansa vuoksi ja vei asian lopulta oikeuteen asti. Käräjäoikeus totesi

päätöksessään, että Koposta oli syrjitty työhönotossa yhdenvertaisuuslain perusteella.

Työsyrjintätapausten lisäksi artikkeleissa eritaustaiset ihmiset avaavat kokemuksiaan niin ruotsinkielisistä palveluista, nuorten kokemasta syrjinnästä, ulkomaalaistaustaisen asemasta huoltoriidoissa, oheishuoltajuudesta sateenkaariperheessä kuin myös etnisestä profiloinnista. Teksteissä nostetaan lisäksi esille mahdollisia keinoja puuttua ongelmakohtiin, jotta kaikki ihmiset olisivat jatkossa yhdenvertaisessa asemassa vastaavissa tilanteissa.

Sisäministeriön julkaiseman Yhdenvertaisuus-sarjan ensimmäisessä osassa Arvon mekin ansaitsemme artikkelit käsittelevät eri vähemmistöryhmien emansipaation historiaa, eli miten vähemmistöt ovat itse nousseet aktiivisesti edistämään ja puolustamaan oikeuksiaan. Sarjan kolmas osa, Pidä huolta, esitte-

lee erilaisia hyviä käytäntöjä, joilla edistetään yhdenvertaisuutta. Artikkelisarjan tavoitteena on paitsi lisätä tietoa syrjinnästä, sen eri muodoista ja yhdenvertaisuuden edistämisestä, mutta myös haastaa lukijaa pohtimaan syrjintään liittyviä kysymyksiä ja kannustaa toimimaan yhdenvertaisuuden puolesta. Pienelläkin teolla voi olla suuria vaikutuksia syrjinnän uhrin kannalta. ■

”Hej, talar du inte svenska?”

Ruotsinkielisillä on oikeus saada palveluja omalla kielellään, mutta käytännössä tämä ei useinkaan toteudu. Erityisesti vanhuksille olisi tärkeää asioida äidinkielellään terveydenhuollossa ja muissa keskeisissä palveluissa.

TEKSTI: MERVI LEPPÄKORPI

Carin on aina asunut Helsingissä. Hänen kotonaan puhuttiin ruotsia, mutta hän oppi suomen lapsena pihan kave-reilta. 1970-luvulla Carin päätyi Si-pooseen kunnan hammaslääkäriksi ja tutustui ihmisiin, joiden ainoa kieli oli ruotsi. Monet olivat maanviljelijöitä ja kalastajia.

”Kaikki eivät todellakaan osanneet yhtään suomea. Muistan, kun eräs äiti opetti poikaan-sa sanomaan suomeksi ‘pissahätä’ ennen sairaalaan menoa, että poika osaisi selvittää edes perustarpeensa”, Carin kertoo.

Carinin ura hammaslääkärinä on jo takana. Hän on 81-vuotias ja asuu Helsingin Töölös-sä sairaan miehensä kanssa. Molempien äidin-kieli on ruotsi, mutta he ovat hyvässä asemas-sa, koska osaavat myös suomea. Tosin kieli alkaa unohtua, kun sitä ei enää käytä yhtä pal-jon kuin aiemmin. Kaupassa on pakko asioida suomeksi, mutta myös julkishallinnon kanssa on vaikeuksia.

”Minä pyydän aina palvelut ruotsiksi. Eh-kä voisin hoitaa joitain asioita myös suomek-si, mutta ajattelen aina, että samalla taistelen sen puolesta, että sipoolaisillani on oikeus saa-da palvelut omalla äidinkielellään.”

Oikeus omaan kieleen

Perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenver-taisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hy-väksiä perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi kielen perusteella. Suomen kan-salliskielet ovat suomi ja ruotsi. Julkisen vallan on huolehdittava suomen ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Kansalliskieliä suomea ja ruotsia koskeva kielilaki tuli voimaan vuonna 2004. Valtio-neuvoston asetuksella säädetään, onko kunta

yksi- vai kaksikielinen ja mikä on asukkaiden enemmistön kieli. Saamelaisten, romanien ja viittomakielisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet on myös mainittu perustuslaissa. Perustuslain mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet on turvattu muualla lainsäädännössä. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lisäksi erikseen saamen kielilailla.

Valtion viranomaisessa ja kaksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa jokaisella on oikeus käyttää suomea tai ruotsia. Viranomaisen on lisäksi järjestettävä asiassa kuultavalle mahdollisuus tulla kuulluksi omalla kielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Kunnan vähemmistökielillä annettavia palveluja voidaan keskitellä tiettyihin palvelupisteisiin.

Yksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa käytetään kunnan kieltä, jollei viranomainen pyynnöstä toisin päättä tai jollei muualla laissa toisin säädetä. Jokaisella on kuitenkin oikeus käyttää omaa kieltään ja tulla kuulluksi omalla kielellään viranomaisen aloitteesta vireille tulevassa asiassa, joka välittömästi kohdistuu hänen tai hänen huollettavansa perusoikeuksiin tai joka koskee viranomaisen hänelle asettamaa velvoitetta. Tämä oikeus ei siis koske vain suomea ja ruotsia.

Kun hätä on suurin

Carin heräsi keskellä yötä ja näki keittiöstä valoa. Hän meni katsomaan, mitä oli tapahtunut. Carinin mies makasi lattialla ja pyysi apua. Carin soitti lähistöllä olevan lapsenlapsensa hätiin.

”Lapsenlapseni sai kaverinsa kanssa nostettua mieheni ylös. Vasta kun mieheni makasi sängyllä, näin, että kasvot olivat siniset. Ajattelin, että hän on loukannut itsensä todella pahasti kaatuessaan. Silloin soitin hätänumeroon, 112, niin kuin on opetettu. Soitin ja esittelin itseni ruotsiksi. Hätäkeskuspäivystäjä puhui jotain suomeksi, mutta en ymmärtänyt hätäännyksissäni ja väsyneenä, mitä hän sanoi. ‘Hej, talar du inte svenska?’, kysyin ja sain taas vastauksen suomeksi. Aloin puhua suomea, vaikka se siinä tilanteessa tuntui todella vaikealta ja luonnottomalta.”

Kielilain mukaan viranomaisen on toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehdittava siitä, että yksityishenkilön kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Kaksikielisen viranomaisen pitää palvella yleisöä suomeksi ja ruotsiksi. Viranomaisen on palvelussaan ja muussa toiminnassaan osoitettava yleisölle käyttävänsä molempia kieliä.

Hätäkeskus on saanut eduskunnan oikeusasiamieheltä huomautuksen, jossa todetaan, että palveluita on saatava omalla kielellä ilman, että niitä tarvitsee erikseen vaatia. Periaatteessa tämä on järjestetty niin, että ruotsia taitamaton hätäkeskuspäivystäjä voi aina kääntää puhelun kieltä osaavalle kollegalleen. Ellei päivystäjän kanssa löydy yhteistä kieltä, hätäkeskus käyttää tulkkipalvelua. Tyypillisimpiä tulkattavia kieliä ovat ranska, venäjä ja somali.

Teoriassa kaksikielisesti

Carin on tyytyväinen oman terveyskeskuksensa palveluihin. Helsingissä on kolme terveysasemaa, joilta saa nimenomaisesti ruotsinkielistä palvelua.

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi vuon-

”Vanhukset voivat iän mukanaan tuomien sairauksien myötä jopa unohtaa heille vieraan kielen.”

na 2001 raportin *Omakielisten* palvelujen turvaaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Raportissa todetaan muun muassa, että ”[m]itä sairaampi potilas on kyseessä, sitä suuremaksi äidinkielen merkitys kasvaa.”

”Vanhukset voivat iän mukanaan tuomien sairauksien myötä jopa unohtaa heille vieraan kielen. He joutuvat kuitenkin käyttämään terveydenhuollon palveluja yleensä muuta väestöä enemmän. Jotta vanhus tulisi ymmärteyksi ja jotta häntä autettaisiin parhaalla mahdollisella tavalla, tulisi palvelut ja kuntoutus järjestää hänen omalla äidinkielellään”, raportissa sanotaan.

Miehen sairauden vuoksi sairaala on tullut Carinille varsin tutuksi.

”Lääkärit puhuvat ruotsia, mutta muuten kaikki on vaikeaa. Opasteet ovat selkeitä ja kahdella kielellä, ja sitä aina luulee, että voi mennä luukulle puhumaan ruotsia. Mutta sitten hoitaja ei puhukaan kuin suomea. Teho-osastolla oli yhtenä päivänä suomenruotsalainen hoitaja. Ja seuraavana päivänä taas jouduimme käyttämään suomea. Hoitajat eivät välttämättä osaa kieltä, vaikka heillä olisi Ruotsin lippu nimikyltissään kertomassa kielitaidosta.”

Carin muistuttaa olevansa hyvässä asemassa, koska pärjää tarvittaessa myös suomeksi.

Eduskunnan oikeusasiamies on viime vuosina antanut huomautuksia eri viranomaisille kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Tiedoksiantoja ei ole annettu molemmilla kotimaisilla kielillä, tai ne on annettu väärällä kielellä. Virkamiehen kielitaito ei esimerkik-

si ole ollut riittävä ruotsinkielisen päätöksen tekemiseen.

Syrjintälautakunnan tekemistä sosiaali- ja terveysalan kielivähemmistöjä koskeneista päätöksistä taas lähes kaikki ovat koskeneet saamenkielisten palveluiden toteuttamista Pohjois-Suomessa. Erityisesti vanhuksille tuotetuissa palveluissa vähemmistökieliryhmien edustajilla, kuten saamen tai viittomakieltä puhuvilla, on vaikeuksia saada palveluita omalla äidinkielellään edes tulkattuna.

Kaksikielinen kunta?

Carinin miehen sairauden vuoksi pariskunta tarvitsee aiempaa enemmän sosiaali- ja terveysviraston palveluja, eivätkä ne kaikki ei suju omalla kielellä.

”Asumme korttelin verran liian kaukana alueesta, jolla saisi ruotsinkielisen kotisairaanhoidajan palveluita. Vaikka meitä on tässä samassa talossa kaksi samassa tilanteessa, saamme vain suomenkielistä kotisairaanhoidtoa. Meillä ja naapurilla on hyvät yhteydet poliittisiin päättäjiin, mutta silti emme voi vaikuttaa tilanteeseen”, Carin kertoo.

Kotisairaanhoidolla on erilaisia mahdollisuuksia järjestää asia: Helsingissä eteläisellä kotisairaanhoidopiirillä on esimerkiksi ruotsinkielisiä tiimejä. Carin ja hänen miehensä asuvat kuitenkin toisen piirin alueella. Kunta voisi myös toteuttaa ruotsinkieliset palvelut ostopalveluna. Helsingissä tiedostetaan ongelma, mutta riittävästi kielitaitoista henkilökuntaa ei saada rekrytoitua. Carinin ehdotus on, että eri kieliä puhuville työntekijöille pitäi-

si maksaa kunnollisia kielilisiä. Tällä haavaa kielilisiä on 20–80 euroa.

Myös muissa tilanteissa on syntynyt ongelmia.

”Meille tuli joku katsomaan kotiin, että millaisia apuvälineitä voisimme saada. Esimerkiksi nojan tai korkeamman vessan. Selvitin erikseen, voisiko tänne tulla joku, joka puhuu ruotsia, mutta se ei onnistunut. Kaikki ovat aina hirvittävän ystävällisiä ja pahoillaan tilanteesta, kukaan ei koskaan ole aggressiivinen”, Carin kuvailee.

Palvelujärjestelmiin saattaa sisältyä sekä tahallista että tahatonta syrjintää, eikä syrjivää järjestelmää tai palvelua aina tunnisteta. Erityisesti epäsuoran syrjinnän osoittaminen on vaikeaa, sillä se saattaa näkyä vasta prosessin lopputuloksissa. Usein viranomaisen kokee toimivansa tasapuolisesti, mutta toiminnan tulos on yhtä kaikki syrjivä. Asiakkaiden tai ulkopuolisten henkilöiden on myös vaikeaa arvioida yhdenvertaisuuden toteutumista tuntematta organisaation käytäntöjä tai lainsäädäntöä. Siksi yhdenvertaisten käytäntöjen ja menettelyiden kehittäminen organisaatioiden sisällä on avainasemassa.

Syrjintä voi olla myös piilossa, jolloin viranomaisen asenteet eri vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä kohtaan vaikuttavat vaikuttaa suoraan heidän tekemiinsä ratkaisuihin. Tätä juttua tehtäessä jotkut viranomaiset esimerkiksi totesivat, ettei pitäisi olla niin vaativa, jos palvelua kuitenkin saa edes jollain kielellä. Viranomaisten täytyy kuitenkin tiedostaa omien asenteidensa vaikutukset ja pyrkiä myös puuttumaan niihin työyhteisöjen sisällä. ■

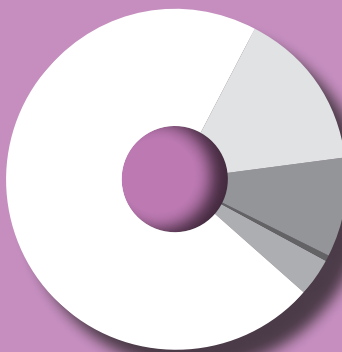
Kuvan henkilöt eivät liity artikkeliin.

Välitön syrjintä tarkoittaa, että henkilöä kohdellaan eriarvoisesti verrattuna siihen, miten jotakuta muuta kohdellaan vastaavanlaisessa tilanteessa. Eriarvoinen kohtelu tarkoittaa kohtelua, joka aiheuttaa henkilölle haittaa, kuten esimerkiksi saamatta jääneitä etuisuuksia, taloudellista tappiota tai valinnanmahdollisuuksien vähenemistä. Esimerkiksi omankielisten palveluiden ulkopuolelle jääminen on välitöntä syrjintää.

Välillistä syrjintää on tilanne, jossa henkilö joutuu erityisen epäedulliseen asemaan muihin nähden näennäisesti puolueettoman säännöksen, perusteen tai käytännön vuoksi ilman, että toiminnalle on olemassa hyväksyttävä peruste. Esimerkiksi sosiaalipalvelutoimiston tai terveyskeskuksen työntekijä saattaa jättää neuvomatta maahanmuuttajaa, vammaista tai iäkästä henkilöä viranomaislomakkeen täyttämässä, vaikka huomaa, ettei asiakas ymmärrä lomakkeen sisältöjä. Asiakas saa tällöin samanlaista palvelua kuin kaikki muutkin, vaikka tarvitsisi erityistä neuvontaa.

VUONNA 2011 SUOMESSA 10 PROSENTTIA VÄESTÖSTÄ PUHUI VÄHEMMISTÖKIELTÄ ÄIDINKIELENÄÄN

RUOTSI 291 219

VENÄJÄ	62 554
EESTI, VIRO	38 364
SAAME	1870
MUUT	14 3909

Lähteet:

JULKAISUT

Aaltonen, M., Joronen, M. ja Villa, S.: Syrjintä Suomessa 2008. Ihmisoikeusliitto 2009.

Ikääntyvien oikeudet. Ihmisoikeusraportti 1/2007 Ihmisoikeusliitto.

Englund, Gunilla: "On kuin tulisi kotiin" -Ruotsinkielisen palvelun merkitys sosiaalipalvelun asiakkaille. FSKC Rapport 4/2009. Alkuperäinen: Det är som att komma hem - Betydelsen av svenskspråkig service bland klienter inom socialservice. FSKC Rapport 4/2008.

Lepola Outi ja Villa Susan (toim.): Syrjintä Suomessa 2006. Ihmisoikeusliitto 2007.

LAIT

Kielilaki 6.6.2003/423

Saamen kielilaki 15.12.2003/1086

INTERNET

Eduskunnan oikeusasiamiehen kotisivut www.oikeusasiamies.fi

Syrjintälautakunnan kotisivut www.syrjintalautakunta.fi

ESITTEET

Sosiaali- ja terveydenhuolto ja syrjintä. Saatavissa www.yhdenvertaisuus.fi-sivulta.

Nuorten syrjintäkoker

mukset esille

Fallkullan kotieläintilan kahvila pyörittää helsinkiläisten nuorten Ruuti-toimintaryhmä.

Kuva: Katja Tähti

Minkä muun ryhmän avoin syrjiminen tai siihen suosittaminen on oikeastaan yhtä hyväksyttyä kuin lasten ja nuorten?

TEKSTI: VERONIKA HONKASALO

Nuoret varastivat maksaakseen vedonlyöntivelkoja Tampereella
(Helsingin Sanomat 17.2.2014)

Nuoret mätkivät toisiaan pesäpallomailoil-la Liedossa
(Turun Sanomat 11.1.2014)

Uhkarohkeat nuoret kävelivät metroraitteilla Kaisaniemessä
(Turun Sanomat 26.1.2014)

Nuoret tehtailivat murtoja Sonkajärvellä (Sa-
von Sanomat 30.1.2014)

Nuoret miehet kaahailivat moottoritiellä (Sa-
von Sanomat 26.8.2013)

Nuoret veivät intiimin kuvan tytön puhelimes-
ta: pirkanaalaispojille isot rapsut
(Aamulehti 11.12.2013)

Lyhyt googlettaminen hakusanalla ”nuori” Suomen luetuimpien sanomalehtien nettisivuilla kertoo, minkälaisessa valossa nuoret useimmiten esitetään. Nuoret ovat kestoaihe median otsikoissa. Moraaliset paniikit ja huolipuheen kohteet muovaavat nuoret usein hyvin äänettömäksi. Nuorten puolesta puhuu aikuissukupolvi. Esimerkiksi keväällä 2013 Alppilan yläasteen selkkaus sai uskomattoman määrän aikuisia liikkeelle vaatimaan tiukempaa kuria ja kasvatukseen rajoja. Kampin

ostoskeskuksessa hengaillevat nuoret sekoittivat puolestaan aikuisten päät keväällä 2013 niin pahasti, että iso osa helsinkiläisistä päättäjäistä oli valmiita kieltämään nuorten oleskelun kaupallisissa tiloissa kokonaan. Suuri osa aikuissukupolvesta siis kannatti ikään perustuvaa syrjintää, ehkä tiedostamattaankin.

Näissä ilmiöissä puhe ei olekaan nuorista itsestään, vaan enemmän juuri aikuisesta sukupolvesta, joka rakentaa omaa kunnan kansalaisuuttaan nuorten kautta. Huolipuhetta ei rakenneta vain mediassa, vaan se on myös oiva kampanjoinnin aines. Esimerkiksi nuorten syrjäytymistä vastustetaan katumainoksilla, jossa nuoria ihmisiä esittävien kuvien alapuolella on teksti: *Löytynyt!* Vanhempainliitto haluaa säätää ulkonaliikkumiskiellon nuorille ja kysyy vanhemmilta, onko lapsesi juoppo. Matkatoimistot puolestaan myyvät matkoja vain aikuisille ja ravintoloita mainostetaan lapsivapaiksi.

Nuoriin liittyville otsikoille ja puhetavoille ollaan osittain sokeita, ja tahto taustalla on varmasti pelkästään hyvä – nuorten elämän parantaminen. Samalla voit miettiä, minkä muun ryhmän avoin syrjiminen tai siihen suosittaminen on oikeastaan yhtä hyväksyttyä kuin lasten ja nuorten? Monella tavalla he ovat toisen luokan kansalaisten asemassa. Mitä jos vaihtaisimme sanan ”nuoret” sanaan mummo ja sitten testaisimme, miltä kuulostaa ”mummovapaa ravintola” tai ”mummovapaa etelänmatka” tai ”mummoille ulkonaliikkumiskielto”?

Otsikoiden nuoret kertovat paljastavasti siitä, miten nuoriso-ongelmia julkisuudessa useimmiten käsitellään. Joko nuoria vaivaa kurittomuus (muun muassa päihteet, rikollisuus, seksuaalisuus, vanhempien kunnioitus)

Kokemus kuulumisesta tiettyyn vähemmistöön lisäsi todennäköisyyttä kokea kuuluvansa myös muihin vähemmistöihin.

tai nuoret esitetään uhreina. Nuorisongelmat ovat puolestaan vahvasti sukupuolittuneita, sillä poikia kuvaillaan useimmiten nimenomaan vastuuttomina pahantekijöinä ja tyttöjä onnettomina olosuhteiden uhreina.

Median ja julkisuuden puhettavat vaijentavat paitsi nuorten oman näkemyksen asiasta että piirtävät kaavamaista kuvaa nuorista kansalaisina. Puhettavat eivät ole yhdentekeviä, sillä ne vaikuttavat myös siihen, miten nuoret kokevat omat vaikuttamismahdollisuutensa ja osallisuutensa yhteiskunnassa. Puhettavat vaikuttavat siis siihen, kokevatko nuoret, että heidät otetaan yhteiskunnassa vakavasti. Tämä puolestaan vaikuttaa siihen, kokevatko nuoret, että heidän kannattaa osallistua yhteisten asioiden ajamiseen.

Kiusaaminenkin on syrjintää

Aikuisille kertomatta jättäminen on monesti juurtunut usein osaksi nuorisokulttuurin ydintä. Samaan aikaan tämä hiljaisuuden koodi on myös monien nuorten parissa toimivien osalta tulkittu asiaksi, jota tulee kunnioittaa. Nuorten asioihin ei haluta puuttua. Nuorten kanssa puhutaan, kun he itse nostavat esille asioita, kun taas nuoret monesti toivoisivat, että heiltä kysyttäisiin ihan spontaanistikin, miten heillä menee. Aiheellinen kysymys onkin, missä menee raja puuttumattomuuden ja välinpitämättömyyden välillä?

Syrjinnän käsittelyyn kaivattaisiin erityisesti lasten ja nuorten kokemustietoa. Monesti las-

ten ja nuorten syrjintä on aikuisille näkymättömmä: hiljaista ulossulkemista ja etäisyydenottoa. Lojalisuus omia vanhempia kohtaan on usein niin lujaa, ettei sitä haluta horjuttaa kertomalla ikävistä kokemuksista. Monesti nuorten maailma on myös vanhempien ulottumattomissa, ja keinot puuttua nuorten arkeen voivat aikuisten näkökulmasta tuntua hankalalta. Luottamus opettajia tai nuorten parissa toimivia kohtaan voi puolestaan olla haurasta sen takia, ettei heidän koeta tuomitsevan syrjintää riittävän selkeästi.

Kiusaamisen ajatellaan olevan esimerkiksi luonnollinen osa koulukulttuuria. Tai luonnollisena pidetään sitä, että välillä tietyt kaverit ovat suosituimpia kuin toiset. Sen sijaan kaivattaisiin nimenomaan opettajien tietotaitoa myös sen suhteen, minkälaiset valtarakenteet syrjinnän taustalla ovat. Hyvin vakavasti pitäisi ottaa lisäksi se nuorten viesti, että heidän mukaansa syrjinnästä kertominen ei välttämättä johda siihen, että asialle tehtäisiin käytännössä jotain.

Lasten ja nuorten keskuudessa syrjintä voi ilmetä monella eri tavalla: se voi olla kiusaamista, ulossulkemista, uhkailua, väkivaltaa. Nuoret raportoivat, että syrjintää tapahtuu useimmiten koulussa, kadulla ja internetissä.

Arvaamattoman syrjinnästä tekee nuorten mukaan se, että sen kohteeksi voi joutua kuka tahansa ja syyt saattavat vaihdella. Kyse voi olla ulkonäöstä tai ihonväristä, vaatetuksesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, vammaisuu-

desta tai taloudellisista resursseista. Kaikkein herkimässä asemassa näyttäisivät tutkimusten perusteella olevan seksuaalisiin ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvat nuoret.

Vähemmistönuorten kokemukset

Tuoreessa *Nuorisobarometrissa* (2014) nuorilta kysyttiin ensimmäistä kertaa vähemmistöön kuulumisesta. Nuorisobarometrin mukaan yleisin vähemmistökokemus liittyi uskonnolliseen tai aatteelliseen vakaumukseen. Muita kokemuksia olivat ulkonäkö, pitkäaikaissairaus ja vammaisuus. Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti olivat puolestaan Nuorisobarometrin mukaan kokemuksia, jotka kertoivat vähemmistöidentiteetin voimakkuudesta.

Tutkimuksen kiinnostavimpia tuloksia oli se, että kokemus kuulumisesta tiettyyn vähemmistöön lisäsi todennäköisyyttä kokea kuuluvansa myös muihin vähemmistöihin. Vähemmistökokemukset ovat siten kasautuvia, mikä olisi hyvä huomioida niin syrjinnänvastaisessa arjen työssä kuin tutkimuksessakin.

Nuorten kohdalla syrjinnän kokemuksille ei siten ole aina löydettävissä yhtä syytä, vaan kokemukset moniperustaisesta syrjinnästä vaikuttavat siihen, kuinka hyväksytyksi nuori kokee itsensä olevan. Näihin kokemuksiin puolestaan vaikuttaa laajemmin se, miten vähemmistöjen asemaa esimerkiksi julkisessa keskustelussa käsitellään.

Ääni nuorille

Nuoria koskevan syrjintätiedon puute kertoo paitsi siitä, että syrjinnästä on vaikea kerätä tietoa mutta myös siitä, että aihe on monella

Syrjinnästä kertominen ei välttämättä johda siihen, että asialle tehtäisiin käytännössä jotain.

tapaa vaiennettu ja yhteiskunnallisesti arka. Kaikki erot eivät esimerkiksi ole käännettävissä tilastomuuttujiksi eettisistäkin syistä, mikä puolestaan tarkoittaa sitä, että esimerkiksi romaninuorten kohtaamasta syrjinnästä on vaikea saada tilastollisesti tutkittua tietoa.

Tilastotutkimukset saattavat myös antaa vääränlaisen kuvan vähemmistöjen arjesta. Tilastoissa esimerkiksi sateenkaariperheen lapset muuttuvat yksinhuoltajaperheiden lapsiksi, vaikka vanhempia olisikin kaksi.

Suomalaisessa yhteiskunnassa vallalla oleva huoli nuorten syrjäytymisestä perustuu useimmiten aikuisten tietoon ja selvityksiin. Kuvavaa on, että ilmiön kohdetta, nuoria itseään, harvoin kuullaan, kun kuvaa ongelmanuorista rakennetaan.

Yksi tapa purkaa tätä aikuisvetoista kriisipuhetta olisi kääntää katse siihen, millä tavalla yhteiskunta työntää nuoria marginaaliin. Tässä lähestymistavassa keskeistä on antaa nuorten puhua itse. Nuoria ei kuitenkaan saa jättää tehtävässä yksin, vaan nuorten parissa toimivilta aikuisilta vaaditaan erityistoimia, jotta nykyistä useampi vähemmistöön kuuluva nuori saisi äänensä kuuluviin ja jotta heidän tarpeisiinsa vastattaisiin samoin ehdoin kuin muiden. ■

NUORTEN KOKEMUKSIA SYRJINNÄSTÄ

"Sit varmaan ihan yleisesti, jos joku on pyörätuolin kans liikenteessä vaik kassalla, niin sit se puhuu sille avustajalle. Niin suoraan ohittaen".

"Meillä oli koulussa ehdottomasti kielletty, että kaks tyttöä ois tanssinu Vanhojen tansseissa yhdessä."

"Sitten se [opettaja] haukkui mua esimerkiksi neekeri-sanalla, mikä minulle ei voi edes sanoa koska minä en ole esimerkiksi ihan musta tai... Mut se haukkui semmoisella pahalla sanalla mua, sitten se nosti vielä keskaria, et oo hiljaa. Oli hirveen törkeä minulle."

"Usein se [syrjintä] tapahtuu baareissa, se tapahtuu kadulla, tapahtuu raitiovaunupysäkillä, se on kaikkial. Toiässä, siellä oli joku kerran, joka tuli ja sanoi hän ei halua ulkomaalainen, mä haluan suomalainen, ei ulkomaalainen, että hän on asiakas, asiakas on aina oikea."

"Minun pitää miettiä minne voin ja haluan mennä ja esimerkiksi yleisiin vessoihin, uimahalleihin ja naisille tai miehille tarkoitettuihin liikuntapaikkoihin on mahdotonta mennä."

"Vanhempani pahoinpitelivät minua, heittivät ulos kotoa ja katkaisivat kaikki yhteydet koska olen transseksuaali".

Sitaatit teoksista: Ilonen (2009), Alanko (2013), Honkasalo ym. (2007)

Lähteet:

Alanko, Katarina: Hur mår HBTIG-unga i Finland? Helsingfors: Ungdomsforskningsnätverket, 2013.

http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/hbtiq_unga.pdf

Hakovirta, M. & Rantalaiho, M.: Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia, 124, 2012.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37848/Tutkimuksia124.pdf?sequence=1>

Ilonen, Milla: "Et vois olla siellä missä muutkin" Nuorisotyötä tekevien järjestöjen ja vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten käsityksiä ja kokemuksia yhdenvertaisesta nuorisotyöstä. Helsinki: Allianssi, 2009. <http://www.alli.fi/binary/file/-/id/670/fid/1174/>

Kiilakoski, Tomi: Viiltoja. Analyysi kouluväkivallasta. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ja Nuorisotutkimusverkosto, 2009. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/en/julkaisuja/viiltoja.pdf>

Myllyniemi, Sami: Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 2014. http://www.tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2014/02/Nuorisobarometri_2013_lowres1.pdf

”Opettajat eivät suostuneet käyttämään nimeäni”

Transsukupuolinen nuori voi kohdata koulussa kiusaamista ja pakkoa kuulua selkeästi tyttöihin tai poikiin. Sukupuoli-identiteettinsä kanssa tuskailleen Antin koulutie oli kivinen: kukaan ei puuttunut kunnolla hänen kohteluunsa.

TEKSTI: MERVI LEPPÄKORPI

Antilla ei ole kovin ruusuisia muistoja koulunkäynnistään Uudellamaalla. Alakoulussa oli oppilaiden keskuudessa selvä arvojärjestys, jonka pohjalla Antin alapuolella oli enää yksi luokkakaveri. Hänen kanssaan ei moni halunnut olla tekemisissä. Opettajat olivat ahdistavia. Viimeisestä opettajasta jäi vaikutelma, että hän ei pitänyt Antista yhtään. Kiusaamistilanteissa Anttia puhuteltiin tavalla, josta jäi vaikutelma, että kiusaamisen kohteeksi joutuminen on Antin omaa syytä.

Antti itse olisi kaivannut koulusta aikuisten puolelta esimerkkiä ja vaatimusta keskinäisestä kunnioituksesta. Sen sijaan koko koulu-aikaa leimasi erilaisuuden sietämättömyys sekä oppilaiden että opettajien puolelta.

Alakoulussa Antin nimi ei vielä ollut Antti, vaan häntä kohdeltiin ja puhuteltiin syntymässä määritellyn sukupuolen mukaisesti tytönä. Kaikkien sukupuoli-identiteetti ei ole

vielä alakouluikäisenä selvä. Anttia pidettiin erilaisena ja lapsellisena. Hän alkoi myös itse ajatella olevansa jotenkin erilainen viallinen. Antti ei ollut kiinnostunut pojista.

”Aloin epäillä, että minulla ei olisi ollenkaan seksuaalisuutta”, Antti sanoo.

Saako ”erilaisia” kiusata?

Kaikenlainen erilaisuus oli Antin koulussa peruste kiusaamiselle.

”Minä noudatin erityisruokavaliota ja jouduin sen vuoksi silmätikuksi.”

Kaikki erilaisuus saattoi johtaa samaan. Transnuoret kertovat muita enemmän lapsuuden kiusaamiskokemuksista: ulossulkeemisesta, nimittelystä ja oudoksi leimaamisesta. **Maarit Huuska** Setan Transtukupisteestä miettii, onko kouluilla riittävästi keinoja puuttua kiusaamiseen. Kiusaamisen vastaisesta KiVa-koulu materiaalissa on jo hyvää yritystä, mutta siinäkin on unohdettu transsensitiivisyys.

Kouluissa ei ole huomioitu transsukupuolisuutta, eikä aiheesta ole ohjeistettu kansallisella tasolla. Ylipäätään monista kouluista puuttuu tietotaito transoppilaan kohtaamiseen. Antti itse toivoisi, että opettajia koulutettaisiin enemmän kunnioittavan ilmapiirin luomisesta ja kiusaamiseen puuttumisesta.

Yläkoulu oli Antista vielä alakouluakin ahdistavampi. Kouluampumisten jälkeen kaikkia ”erilaisia” oppilaita alettiin kohdella potentiaalisina kouluampujina – myös Anttia. Hän pakeni omiin mielikuvitusmaailmoihinsa ja selvisi siten lukioon asti. Maarit Huuska kertoo, että lapsilla on rankkojakin strategioita selviytyä. Mielikuvitusmaailma on yksi keinoista.

Leimautumisen pelko

Lukiossa monen vuoden ajan kertynyt ahdistus alkoi purkautua. Antti alkoi tiedostaa lukion ensimmäisellä luokalla, ettei ole tyttö. Lukiossa kiusaaminen sai uusia muotoja. Oppilaat esimerkiksi riisuivat toisilta vaatteita julkisesti. Anttia nimiteltiin väkivaltaiseksi hänen poissa ollessaan, mutta paikalla ollut opettaja ei puuttunut asiaan. Opettajat nauroivat tapahtuneelle, ja Antti koki, että hänet halutaan leimata vainoharhaiseksi ja hulluksi.

Antti toivoi voivansa käyttää toista nimeä ja valitsi sukupuolineutraalin nimen. Sekä kaverit että opettajat kuitenkin kieltäytyivät käyttämästä sitä. Päinvastoin, kaikki yritykset rikkoa sukupuoliroolirajoja johtivat kiusaamisen lisääntymiseen. Oman nimen käyttö ei myöskään ollut ongelma vain koulussa. Kun Antti oli tekemisissä lastensuojelun ja psykiatrisen hoitohenkilökunnan kanssa, hänelle jopa yritettiin hoitokeinona opettaa alkuperäistä nimeä.

Kun Antti lopulta mietti kavereiden läsnä ollessa ääneen mahdollisuutta, että olisi bi-

RAKENTEELLINEN SYRJINTÄ

Syrjinnästä puhuttaessa käytetään rakenteellisen syrjinnän käsitettä. Se kuvaa nimensä mukaisesti yhteiskunnan rakenteissa, kuten sopimuksissa, lainsäädännössä ja palveluissa piilevää syrjintää, joka asettaa jonkin ryhmän muita huonompaan asemaan. Rakenteellista syrjintää on usein vaikea tunnistaa. Enemmistöön kuuluvat eivät havaitse syrjiviä rakenteita, koska ne eivät näy heidän jokapäiväisessä elämässään. Syrjinnän kohteeksi joutuvat voivat itsekin olla niin tottuneita syrjiiviin käytäntöihin, että he eivät nosta epäkohtia esille tai ovat yksinkertaisesti käyttämättä kyseisiä palveluita.

seksuaali, hän koki seksuaalisen ahdistelun lisääntyvän. Lopulta Antin oli vaikea arvioida, millainen läheinen kontakti on hyväntahtoista ja millainen häirinnäksi tarkoitettua. Esimerkiksi koulussa aikuisen fyysinen lähestyminen herätti hämmennystä.

Ongelmat rakenteissa

Monissa kouluissa ei ole huomioitu transsukupuolisuutta koulun arjessa. Vessat on jaettu tyttöjen ja poikien vessoihin, jolloin valinnan tekeminen on mahdotonta. Antti kävi koulu-aikanaan mieluummin puskassa kuin vessassa, joka leimaisi.

Liikunta suoritetaan edelleen monissa kouluissa oppilaiden biologisen sukupuolen mukaisissa ryhmissä. Antti sai vapautuksen liikunnasta psykiatrin lausunnon avulla. Tosin koulussa annettiin senkin jälkeen ymmärtää, että lukion läpäisemiseksi liikunnan kurssit olisi suoritettava myöhemmin. Liikunnan opetuksessa on kuitenkin vaihtoehtoja, ja se voidaan esimerkiksi järjestää ryhmissä, jotka eivät perustu sukupuoleen. Eräässä vaasalaiskoulussa liikunnan opetuksen voi korvata itenäisellä suorituksella kouluavustajan valvonnassa. Myös vapautus voi olla vaihtoehto. Maarit Huuska huomauttaa, että parhaaseen lopputulokseen päästään oppilasta kuuntelemalla.

Antti ei muista muita kiusaamisen vastaisia toimenpiteitä kouluajaltaan kuin yläkoulun tukioppilaat. Tukioppilasjärjestelmässäkin oli ongelmana se, että tukioppilaaksi äänestettiin luokan keskuudesta suosituimmat. Heidän taas saattoi olla vaikeaa sanoa omille kavereilleen, että kiusaaminen on loukkaavaa, ja että epäsuositut oppilaat pitäisi jättää rauhaan.

Lopulta Antti sai tukea kuraattorilta, joka osasi ohjata Setan transtukipisteeseen. Siellä on kehitetty lukiolaisille vertaistukimalli, jossa voi saada koulupsykologin kautta yhteyden vähän vanhempaan transnuoreen. Hänen kanssaan voi sitten tavata vaikka koulun ulkopuolella.

Antti keskeytti lukionsa ja on nykyään sairaseläkkeellä. Virallisen transsukupuolisuusdiagnoosin ja sukupuolen juridisen muutoksen saa Suomessa vain läpäisemällä erityiset kuukausia tai jopa vuosia kestävät psykiatriset ja juridiset tutkimukset. Antti ei masennuksen takia kuitenkaan diagnoosia saanut, vaan joutuu turvautumaan itse hankkimaansa hormonihoidon.

Kaikki yritykset rikkoa sukupuoliroolirajoja johtivat kiusaamisen lisääntymiseen.

Ilman diagnoosia uutta sukupuolta ei voi vahvistaa juridisesti, mikä johtaa ongelmiin monilla elämän osa-alueilla. Henkilöllisyystodistuksissa nimen ja merkityn sukupuolen ristiriita aiheuttaa ongelmia niin matkustaessa kuin baarin ovella. Antti kokee joutuneensa rikollisen asemaan erilaisten epävirallisesti hankkimiensa ja käyttämiensä lääkkeiden vuoksi. Juridisen aseman puuttuminen ja rikollisuuden kokemus varjostavat koko elämää ja rajoittavat vaihtoehtoja.

Joustavia ratkaisuja

Kun transnuoren koulujärjestelyjä pohditaan, on tärkeintä kuulla nuorta itseään. Se, mikä on hyvä yhdelle, ei ehkä sovi kaikille. Joissain tapauksissa ratkaisuja voidaan hakea myös perheen kanssa, mutta esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhemmat ovat tiukan uskonnollisia tai eivät muista syistä hyväksy nuoren normista poikkeavaa sukupuoleen kasvamista, ”kaapista tuleminen” voi pahimmillaan johtaa siihen, että nuoren on lähdettävä kotoa. Transtukipisteen mukaan kouluihin tarvittaisiin lisää ennaltaehkäisytaitoja ja sukupuolen monimuotoisuuden kokonaisvaltaista käsittelyä, esimerkiksi aiheesta puhumista oppitunneilla.

Yksittäiset koulut ovat ottaneet asiakseen saada opiskelusta myös transnuorille miellyttävän paikan. Tikkurilan lukion suuressa ja melko uudessa koulurakennuksessa vessoja ei

ole jaettu tyttöjen ja poikien kesken ja liikuntasalin yhteydessä on kolme pukuhuonetta: yksi tytöille, toinen pojille ja kolmas kaikille. Pääosin nuoret käyttävät sukupuolitettuja pukuhuoneita, mutta liikunnanopettajan kanssa keskusteltuaan pääsee käyttämään omaansa. Liikunta on järjestetty kurssimuotoisena. Oppilaat voivat valita joko erikseen tytöille ja pojille tarkoitetun ryhmän tai sekaryhmän.

”Meillä sekaryhmät ovat olleet suosituimpia”, kertoo rehtori **Ari Ranki**.

”Tämä tuli esille niin, että eräs oppilas kertoi terveydenhoitajalle transidentiteetistään. Minä kutsuin nuoren terveydenhoitajan kautta keskustelemaan kanssani siitä, mitä täällä koulussa voitaisiin parantaa.”

Jos syy on riittävän hyvä, oppilaan kutsumanimi vaihdetaan Tikkurilan lukion oppilasrekisteriin, vaikka väestörekisterijärjestelmässä lukisi jotain muuta. Näin opettaja saa oppilaan valitseman ja käyttämän nimen tietoonsa kurssin osallistujalistasta ja voi puhutella tätä oikein alusta asti.

Sukupuolen moninaisuus on otettu aiheeksi myös koulun yhteisissä tilaisuuksissa, kuten Setan kanssa yhteistyössä järjestettävässä hyvinvointipäivän tilaisuudessa. Teema on ajateltu ottaa esille myös vanhempainillassa. Koulussa on tiedostettu, että monelle murrosikä on sukupuolisen identiteetin ja seksuaalisen suuntautumisen etsimisen aikaa. ■

Antin nimi on muutettu.

SUKUPUOLEN MONINAISUUS

Sukupuoleton tarkoittaa, ettei ihminen samastu mihinkään sukupuoleen. Kokemus voi olla pysyvä, koko elämän jatkuva olotila.

Sukupuoli-identiteetti on ihmisen oma kokemus siitä, mihin sukupuoleen hän samaistuu tai minkä sukupuoliryhmän hän kokee omakseen. Sukupuoli-identiteetti voi olla mies, nainen tai jotain muuta.

Transsukupuolinen tarkoittaa, että syntymässä pojaksi määritelty kokee olevansa tyttö tai tytöksi määritelty kokee olevansa poika tai ihmisellä on jatkuva syvä toive olla toista sukupuolta. Transsukupuolisuus tulee esiin jo lapsena tai vasta myöhemmässä iässä, kun ihminen pystyy käsittelemään kokemuksiaan ja ymmärtämään niiden merkityksen.

Transvestiitti tarkoittaa, että ihminen kykenee eläytymään sekä mieheksi että naiseksi ja hänellä on tarve olla välillä miesroolissa ja välillä naisroolissa.

Transgender ei koe kuuluvansa selkeästi mies- eikä naissukupuoleen. Hän voi olla molempia tai ei kumpaakaan. Hän voi kokea, ettei kaksinapainen mies/naisjako kykene tunnistamaan hänen kokemustaan sukupuolestaan. Transgender voi kokea itsensä sukupuolettomaksi, muun sukupuoliseksi, kaksitai monisukupuoliseksi.

Transihminen on kattotermi ja tarkoittaa muun muassa transsukupuolisia, transvestiitteja ja transgendereitä. Kaikki eivät halua käyttää tätä käsitettä, koska he kokevat että keskenään liian erilaisia ihmisten kokemuksia niputetaan samaan kategoriaan. Joillekin transihminen on identiteetti, joka antaa tilaa olla omanlainen tarvitsematta määritellä itseään liian ahtaasti.

Intersukupuolisuus on tila, joissa lapsen fyysinen kehitys sukupuoleen on ollut yksilöllistä ja lapsella ei ole selkeästi vain tytön tai vain pojan piirteitä. Joillekin nuorille ja aikuisille intersukupuolinen on lisäksi omaksi koettu identiteetti, toisille tilan kanssa syntyneille ei.

Sukupuolivähemmistöillä tarkoitetaan transihmisiä, intersukupuolisia sekä sukupuolettomiksi itsensä kokevia.

Cis tai **cissukupuoli** tarkoittaa, että ihminen kokee omakseen mies- tai naissukupuolen, johon hänet on syntymässä määritelty kehonsa perusteella.

LÄHDE: SETAN TRANSTUKIPISTE

Lähteet:

JULKAISUT

Mietola, R., Lahelma, E., Lappalainen, S. & Palmu, T. (toim.): Kohtaamisia kasvatuksen ja koulutuksen kentillä. Erontekoja ja yhdessä tekemistä. Suomen Kasvatustieteellinen Seura 2005.

Tuovinen, L., Stålström, O., Nissinen, J. & Hentilä, J. (toim.): Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus. Gaudeamus 2011.

Ylitapio-Mäntylä, Outi (toim.): Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. PS-kustannus 2012.

INTERNET

Seta ry:n kotisivut www.seta.fi.

Setan Transtukupisteen kotisivut www.transtukupiste.fi.

Trasek ry:n kotisivut www.trasek.net.

ESITTEET

Huuska, Maarit (toim.) Sukupuolen moninaisuus. Saatavissa Setan Transtukupisteen kotisivuilta.

Moninaisuus mahtuu kouluun! Vinkkejä Ihbtisensitiiviseen opetukseen ja homotteluun puuttumiseen. Saatavilla Setan kotisivuilta.

Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020. Saatavissa Setan Transtukupisteen kotisivuilta.

”Tehtävään palkataan sopivampi henkilö”

Syrjintä työhönotossa ja työelämässä on kielletty useissa säädöksissä ja laissa. Työsyrijintätapauksia viedään kuitenkin vielä harvoin eteenpäin. Oululainen opettaja päätti rohkeasti lähteä oikeuteen oman tapauksensa vuoksi.

TEKSTI: MERVI LEPPÄKORPI

Katja Koponen valmistui kasvatustieteiden maisteriksi ja luokanopettajaksi vuonna 1996 ja pääsi jo samana vuonna sisään työelämään. Hän on työskennellyt erityisluokanopettajana valmistumisestaan asti ja opiskellut työnsä ohella erityisluokanopettajan pätevyden. Koponen oli aluksi työssä pääkaupunkiseudulla, välillä Lapissa ja lopulta määräaikaisissa työsuhteissa Oulun kaupungilla vuodesta 2001 alkaen. Vuonna 2005 Koponen jäi perhevapaille.

Töihin palaaminen alkoi tuntua ajankohtaiselta keväällä 2010.

”Helatorstaiattona entisen työpaikkani uusi esimies soitti ja tarjosi työtä syksystä alkaen”, Koponen kertoo.

”Puhelimessa hän antoi ymmärtää, että paikka on varma, sillä Oulun kaupungin politiikka on ensisijaisesti palkata tehtäviin ihmisiä, jotka ovat olleet työssä kolme vuotta. Lisäksi minulla on tehtävään pätevyys. Tarjolla oli kaksi eri pienryhmää, joista valitsin sen, johon olisi helpompi kulkea. Pari päivää ennen lukukau-

”Koin, että olen tässä asiassa oikeassa ja halusin viedä asiaa eteenpäin.”

den päättymistä kävin tutustumassa ryhmään.”

Vielä samana iltana soi puhelin: koulun rehtori ilmoitti, että työtä ei olisikaan tarjolla, vaan tehtävään palkataan sopivampi henkilö. Kouluun palkattiin neljä epäpätevää opettajaa.

Näkövamma ei estä työskentelyä

Syrjintäkieltosäädöksiä on muun muassa YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa sopimuksessa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa sekä Kansainvälisen työjärjestön (ILO) kaikkinaisen työsyrynnän poistamista ja ehkäisemistä koskevassa yleissopimuksessa n:o 111 vuodelta 1958. Suomen laissa syrjintä työhönottotilanteessa on kielletty perustuslain 6 § ja yhdenvertaisuuslaissa.

Syrjintää ei saa esiintyä myöskään työpaikkailmoituksissa. Tämä tarkoittaa, että henkilöä ei voida hakea tehtävään perusteilla, jotka ovat työn kannalta merkityksettömiä. Esimerkiksi toimistotyöntekijän ei tarvitse olla nainen tai talonmiehen ei tarvitse kuulua mihinkään tiettyyn uskontokuntaan, vaikka hakisi työtä seurakunnalta.

Katja Koponen on näkövammaisen. Vamma ei ole estänyt häntä opiskelemasta opettajaksi ja täydentämästä koulutustaan. Hän on opettanut aina pienryhmiä, joissa on lasten tarpeiden mukaisesti ollut viidestä kymmeneen oppilasta ja yhdestä kolmeen avustajaa. Koposen työnteko on vaatinut yhtä erityisjärjestelyä:

”Jos isolla pihalla on monta sataa lasta, en

pysty valvomaan välituntia yksin. Nämä on sitten järjestetty niin, että ulkona on ollut muitakin.”

Vaikka syrjintää työhönnotossa on yleensä erittäin vaikeaa näyttää toteen, voidaan kuitenkin esimerkiksi työnantajien asenteita kartoittamalla olettaa, että vammaisen työllistyminen on muuta väestöä haastavampaa. Tilastoista voidaan myös todeta, että vammaisten työttömyysprosentti on muuta väestöä korkeampi, mitä voidaan nähdä viitteestä siitä, että työhönnotossa tapahtuu syrjintää.

Ei mitään menetettävää

Parin viikon kesäloman jälkeen Koponen otti yhteyttä esimieheen, jolla ei ollut aikaa tavata ja selittää, miksi työpaikan sai toinen henkilö. Koponen otti yhteyttä opetusvirastoon, mistä ei tukea haluttu tarjota. Ammattiliitto sen sijaan tuli hätiin.

”Minulla oli Opetusalan Ammattijärjestön kautta oikeusturvavakuutus ja Näkövammaisten Keskusliitto lupasi tukea oikeudenkäyntikuluissa. Totesin, että minulla ei ole mitään menetettävää, koska työni olin jo menettänyt. Koin, että olen tässä asiassa oikeassa ja halusin viedä asiaa eteenpäin. Yhteiskunnallinen keskustelukin aiheesta on todella tarpeellista”, Koponen kertoo.

Prosessin kuluessa yritettiin etsiä erilaisia sovitteluratkaisuja.

”Lupasin jättää oikeusprosessin käymättä, jos saisin pienen korvauksen ja minulle tarjotaisiin työtä. Tarjottu työ oli kiertävän erityislastentarhanopettajan tehtävä. Se on aivan eri

”Oulun kaupungin lausunnossa myönnettiin, että nimenomaan näkövamma oli syy olla palkkaamatta Koposta.”

työ kuin mihin minulla on koulutus. Palkkaakin olisi ollut pienempi.”

Opetusalan Ammattijärjestön (OAJ) järjestämissä neuvotteluissa Koposen annettiin ymmärtää, että kaupungilta on turha enää töitä hakea. Eikä hän sen jälkeen ole töitä saanutkaan, vaikka epäpäteviä opettajia on samaan aikaan palkattu myös pitkiin sijaisuuksiin.

Työsyryntätapauksia ei viedä kovin usein oikeusasteisiin. Koposen tapauksessa aluehallintovirasto toimi tapauksessa vasta, kun paikallinen sanomalehti *Kaleva* tarttui aiheeseen. Selvityksessä kuultiin vain koulun rehtoria, jonka lauseita siteerattiin suoraan. Aluehallintovirasto totesi, että kyseessä ei ollut syrjintätapaus eikä yhdenvertaisuuslakia ollut rikottu. Näkövammaisten Keskusliitto on kannellut aluehallintoviraston menettelystä eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Työsyryntää koskevien neuvottelujen aikana opetusviraston päällikkö painotti, että virasto ei syrji ketään. Rehtori puolestaan esitti, että Koponen ei olisi selvinnyt työtehtävistään muun muassa vaativien hoitotehtävien vuoksi, jotka kuitenkin käytännössä kuuluvat avustajan, eivät opettajan toimenkuvaan. Koko aikana Koposen kanssa ei keskusteltu siitä, tarvitseeko hän lainkaan tukitoimenpiteitä työstään selviytymiseen tai millaisia ne olisivat. Tässä vaiheessa pidettiin kuitenkin vielä kiinni väitteestä, ettei näkövamma ollut syy jättää pätevää ja kokenutta erityisopettajaa palkkaamatta.

Prosessin kuluessa Oulun kaupungin lausunnossa kuitenkin myönnettiin, että nimen-

YHDENVERTAISUUSUUNNITELMA

Yhdenvertaisuuslaki (21/2004) velvoittaa viranomaisia laatimaan yhdenvertaisuussuunnitelman etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän estämiseksi toiminnassaan.

Yhdenvertaisuussuunnitelman tulee kattaa myös viranomaisen toiminta työnantajana. Vaikka lakiin perustuva suunnitteluvollisuus koskee vain etnistä alkuperää, on yhdenvertaisuussuunnitelma viranomaistoiminnan kannalta hyödyllisempi, jos se kattaa sen lisäksi myös muita kiellettyjä syrjintäperusteita, erityisesti uskonnon tai vakaumuksen, iän, vammaisuuden ja seksuaalisen suuntautumisen.

omaan näkövamma oli syy olla palkkaamatta Koposta tehtävään. Lisäksi vedottiin oppilasmaailman muuttamiseen viimeisestä määräämisestä työsuhteesta, mutta tätä ei mitenkään konkretisoitu.

Oikeus palveluihin

Vammaispalvelulaki takaa vammaisille tarpeellisia palveluita, kuten kuntoutusohjausta ja sopeutumisvalmennusta. Näitä palveluja voidaan antaa myös vammaisen henkilön lähiomaiselle tai hänestä huolehtivalle tai hänelle muutoin läheiselle henkilölle. Kunnalla on velvollisuus järjestää vaikeavammaiselle henkilölle kohtuulliset kuljetus- ja saattajapalvelut, päivätoimintaa sekä palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista.

Laki takaa myös henkilökohtaisen avun, jolla tarkoitetaan välttämätöntä avustamista kotona ja kodin ulkopuolella päivittäisissä toiminnoissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä.

Oulun kaupunkia vastaan nostettiin kanne määräaikaikaisuudesta ja syrjinnästä. Kanne määräaikaikaisuudesta vietiin hallinto-oikeuteen, ja käräjäoikeus käsitteli syrjintätapausten yhdenvertaisuuslain pohjalta. Tasa-arvolaisissa käsitellään sukupuoleen perustuva syrjintää, ja sitä sovelletaan muun muassa tapauksissa, jossa naisia syrjitään työmarkkinoilla perhevapaiden perusteella. Vammaisuus taas huomioidaan yhdenvertaisuuslaissa. Laki ei tunne moniperustaisia syrjintää.

Käräjäoikeus totesi keväällä 2013 Oulun kaupungin syyllistyneen syrjintään yhdenvertaisuuslain perusteella. Kaupunki on valitta-

nut tuomiosta oikeudenkäyntikulujen ja kaksinkertaisen tuomion vuoksi, sillä kaupunki määrättiin maksamaan korvauksia sekä tasa-arvolain että yhdenvertaisuuslain rikkomisen perusteella. Yhdenvertaisuuslain osalta päätös on lainvoimainen.

Syrjinnästä työelämässä tiedetään yhä vähän. Kyselyissä 73 prosenttia vastaajista ei koe, että heitä olisi työssään kohdeltu eriarvoisesti. Kun eriarvoista kohtelua tarkastellaan lähemmin, voidaan todeta, että vammaiset ovat use-

MONIPERUSTEINEN SYRJINTÄ

Kun ihminen joutuu syrjityksi useammasta kuin yhdestä syystä, on kyse **moniperustaisesta syrjinnästä**. Moniperusteinen syrjintä voidaan jakaa kolmeen erilliseen tyyppiin.

Monikertaiseksi syrjinnäksi kutsutaan tilannetta, jossa henkilö kohtaa syrjintää useammassa kuin yhdessä tilanteessa eri perusteilla (esimerkiksi vammaisen maahanmuuttajataustainen henkilö työhaussa vammaisuuden perusteella ja asuntomarkkinoilla etnisyyden perusteella).

Kumulatiivisessa syrjinnässä henkilö kokee syrjintää samassa tilanteessa useammalla perusteella (esimerkiksi työhaussa naisena ja romanina).

Risteävässä syrjinnässä eri syrjintäperusteet risteävät yhdessä ja samassa tilanteessa tuottaen erityisiä syrjinnän muotoja (esimerkiksi nuoret muslimimiehet, joiden syrjinnässä ei ole kyse puhtaasti uskonnon, iän tai sukupuolen perusteella tapahtuvasta syrjinnästä, vaan näiden kaikkien yhdistelmästä).

ammin työpaikkakiusaamisen kohteena ja että he eivät saa yhtä paljon apua työhönsä kollegoilta tai johtotasolta kuin muut. Tietoa il-

miön laajuudesta saadaan vain vähän muun muassa raskaiden prosessien ja korkean ilmoituskynnyksen vuoksi. ■

VAIKUTTAMINEN VAMMAISTEN ASEMAAN

Ouluun on perustettu vammaispalvelulain 13 §:n tarkoittama vammaisneuvosto. Se on Oulun kaupungin ja sen alueella asuvien vammaisten ja pitkäaikaissairaiden, heidän järjestöjensä ja omaistensa yhteistyöelin. Sen tehtävinä on muun muassa edistää eri tahojen yhteistyötä vammaisia koskevissa kysymyksissä. Neuvosto seuraa vammaisille henkilöille tarkoitettujen palveluiden ja tukitoimien toteutumista ja kunnallishallinnon päätöksentekoa vammaisten näkökulmasta.

Vammaisten henkilöiden yhdenvertainen osallistuminen ja ympäristön esteettömyys kuuluvat neuvoston toiminnan piiriin. Neuvostolla ei ole valtaa tehdä varsinaisesti päätöksiä, mutta se voi tehdä aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja vammaisia koskevissa kysymyksissä.

Lähteet:

JULKAISUT

Aaltonen, M., Joronen, M. ja Villa, S.: Syrjintä työelämässä – pilottitutkimus työsuojelupiirien aineistoista. Sisäasiainministeriön julkaisu 43/2009.

Larja, L. Warius, J., Sundbäck, L., Liebkind, K., Kandolin, I. & Jasinkaja-Lahti, I.: Discrimination in the Finnish Labor Market. An Overview and a Field Experiment on Recruitment. Publications of the Ministry of Employment and the Economy 16/2012.

Lepola, O. ja Villa, S. (toim.): Syrjintä Suomessa 2006. Ihmisoikeusliitto 2007.

INTERNET

Liisa Murto: Merkittävä päätös vammaisen kohtaamasta syrjinnästä. <http://perustuslakiblogi.wordpress.com/2013/05/23/liisa-murtomerkittava-paatos-vammaisen-kohtaamastasyrjinnasta/>.

Kansalaisjärjestöjen yhteinen sivu ihmisoikeuksista www.ihmisoikeudet.net.

Valtakunnallisen vammaisneuvoston sivut www.vane.to.

Tyypillistä työsyrrjintätapausta ei ole

Työelämässä kuka tahansa voi joutua syrjinnän kohteeksi. Syrjintää esiintyy monilla eri syrjintäperusteilla ja monissa eri työelämän tilanteissa – työhönotosta työsuhteen päättämiseen. Tietyt ryhmät, kuten vähemmistöt ja naiset, ovat kuitenkin erityisen alttiita työsyrrjinnälle.

TEKSTI: MILLA AALTONEN

Työelämä on yksi syrjinnän tutkituimpia osa-alueita, ja tutkittua tietoa syrjintäkokemuksista ja havainnoista työpaikoilla julkaistaan säännöllisesti.

Tutkimustiedon perusteella näyttää siltä, että Suomessa melkein kymmenen prosenttia työntekijöistä on havainnut työpaikallaan syrjintää iän perusteella. Melkein yhtä usein havaitaan syrjintää etnisiin vähemmistöihin kuuluvia työnhakijoita ja -tekijöitä kohtaan. Koska maahanmuuttajia ja muita etnisiä vähemmistöjä on kuitenkin työpaikoilla suhteellisesti vähemmän, on todennäköisestään, että he ovat erityisen alttiita syrjinnälle.

Niin sanottuihin näkyviin vähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää on helpompi havaita. Esimerkiksi seksuaalivähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää havaitaan harvemmin, sillä monet sa-

laavat seksuaalisen suuntautumisensa työpaikalla.

Kysyttäessä omista syrjintäkokemuksista naisista noin 40 prosenttia ja miehistään noin 30 prosenttia oli itse kokenut syrjintää nykyisessä työssään. Työolotutkimuksen keräämistä tiedoista erotelluista ryhmistä kroonisesti sairast tai vammaiset naiset olivat kokeneet eniten syrjintää ja iäkkäät miehet vähiten.

Rekrytoinnissa esiintyvää syrjintää tutkitaan harvemmin. Eräässä tutkimuksessa havaittiin, että sellaisten työnhakijoiden, joilla on venäjänkielinen nimi, pitää lähettää kaksi kertaa enemmän hakemuksia verrattuna hakijoihin, joilla on suomenkielinen nimi, jotta he saisivat kutsun työhaastatteluun.

Tutkimusten perusteella ei muodostu selkeää kokonaiskuvaa syrjinnästä työelämässä: joissain selvitetään kokemuksia syrjinnästä, toisissa syrjintähavaintoja sekä osassa sitä, kuinka yleisenä

syrijintää pidetään. Eri tutkimuksissa myös tarkastellaan eri syrijintäperusteita, joten tulokset eivät ole vertailtavissa. Tutkimusten luomaan kuvaan täytyy suhtautua erityisen varovaisesti vähemmistöjen osalta, sillä heidän osuutensa tutkimuksen vastaajista saattaa olla hyvin pieni.

Työsyrijinnästä valitetaan harvoin

Yleisiä syrijintäperusteita tuomioistuimissa käsitellyissä työsyrijintärikoksissa ovat terveydentila, etninen tausta ja sukupuoli. Jos näiden tapausten syrijintäperusteet tilastoidaan asianomistajittain, on etninen alkuperä selvästi yleisin syrijintäperuste. Yleisimmin syrijintä ilmenee työsuhteen päättämisessä. Rekrytointiin liittyviä tapauksia on työrikosten joukossa vain muutama.

Aluehallintovirastojen työsuojelun vastuualueet valvovat syrijintää työelämässä. Työsuojeluviranomaisille tehdyissä valituksissa terveydentila on ollut selkeästi yleisin valitusperuste. Tasa-arvovaltuutetulle, joka valvoo sukupuoleen perustuvaa syrijintää, tulleista työelämää koskevista valituksista suuri osa liittyy syrijintäepäilyihin raskauden tai perheväpään perusteella.

Alueellisille tai paikallisille viranomaisille ei – työsuojeluviranomaisia lukuun ottamatta – heidän kertomansa mukaan tule lainkaan ilmoituksia syrijinnästä. Syyksi viranomaiset epäilevät uhrien osaamattomuutta ja haluttomuutta, sillä uhrin heidän mukaansa pelkäävät ilmoittamisen seurauksia ja kokevat uhriksi joutumisen häpeälliseksi.

Monet uhrin puolestaan kokevat, etteivät viranomaiset tiedä riittävästi syrijinnästä. Uhri ei välttämättä itsekään ymmärrä tulleensa syrijityksi, eikä tiedä, mitä syrijintä on tai mitä syrijintätilanteessa voi tehdä. Koska syrijinnän valvonta kuuluu monelle eri viranomaiselle, vaatii uhril-

ta tietoa, taitoa ja tahtoa etsiä sopivin valitusreitit.

Eräs syrijinnän uhri kertoi kokemuksistaan: *”Ensinnäkin on kynnys tietää et minne valittaa. Sitten on se kynnys että sä tunnustaudut soittaesasi jotenkin erilaiseksi ihmiseksi. Ja sitten ei oikein tiedä enää tuleeko sitä otetuksi tosissaan vai onko ihan väärässä, ja tuleeko taas kylmää vettä niskaan. Et niitten kynnysten ylittäminen ni se on aika paljon kuitenkin.”*

Useat pohtivat myös valittamisen jälkiseurauksia, kuten mahdollista hankalan mainetta, työllistymismahdollisuuksia ja tilanteen pahe-nemista entisestään. Joillekin syrijinnän uhreille syrijinnästä ja siitä valittamisesta on aiheutunut kielteisiä seurauksia: *”Tietysti rahallista vahinkoa siinä mielessä, et mie olin työttömänä pitkään sen jälkeen. Ja se, että oli hirveen vaikeaa saada muualtakaan työtä, koska piirit alalla on pienet.”*

Toinen haastateltava kertoi pohdinnoistaan, joita hän teki harkitessaan valituksen tekemistä: *”Ehkä se ensimmäinen silloin aluksi, että uskaltaako siihen ryhtyä, että se päätös. Ja sit se että sietää pitkään keskeneräisiä olevia asioita, että sietää ite sen tilanteen ja jaksaa ite sen kanssa.”*

Jotkut haastateltavat olivat kokeneet olevansa epätasa-arvoisessa asemassa suhteessa työnantajaan tehtyään valituksen: *”Se mikä musta oli bullu juttu, niin poliisista alkaen, löyty niitä jotka ymmärsi työnantajan menettelyn. Siihen oli niinku hyvät selitykset olemassa. Se oli jopa yllättävän voimakasta.”*

Erityisesti valittamisen jälkiseurauksia pohditaan silloin, kun on kyse työsuhteen aikana tapahtuvasta syrijinnästä. Uhrin saattavat pelätä yhteistyön vaikeutuvan työpaikalla valituksen seurauksena. Vaikka usealla on kokemuksia syrijinnästä työpaikalla, syrijinnästä valitetaan harvoin.

”Ensinnäkin on kynns tietää et minne valittaa.
Sitten on kynns että tunnustaudut soittaessasi
jotenkin erilaiseksi ihmiseksi.”

Onnistuneitakin esimerkkejä syrjinnän käsittelemisestä työpaikalla on. Eräässä tapauksessa nainen oli sopinut työnantajan kanssa virkanimikkeen muutoksesta, mutta ylennys laitettiin jäihin perhevapaiden vuoksi. Myös työpaikalla toivottiin ulkopuolista näkemystä siihen, onko kyseessä tasa-arvokysymys. Nainen oli yhteydessä tasa-arvovaltuutetun toimistoon ja pyysi asiasta lausuntoa. Lausunnossa todettiin, etteivät haastateltavan perhevapaat olleet hyväksyttävä syy virkanimikkeen muutoksen lykkäämiselle. Työnantaja muutti käytöstään tasa-arvovaltuutetun lausunnon seurauksena, ja sovittu ylennys toteutui.

Irtisanomisissa usein ikäsyrjintää

Lähes puolet työsyrintärikoksista liittyi syrjintään työsuhteen päättämisesssä tai irtisanomisessa. Usein näissä tapauksissa on kyse syrjinnästä terveydentilan tai sukupuolen perusteella.

Irtisanomisten yhteydessä esiintyy usein myös ikäsyrjintää. Eräässä tapauksessa yhteistoimintaneuvotteluiden päätteeksi iäkkäitä työntekijöitä irtisanoitiin tuotannollis-taloudellisin perustein. Heiltä oli aiemmin tiedusteltu halukkuutta siirtyä eläkeputkeen ja heitä myös oli kehoitettu siihen.

Irtisanoitut työntekijät katsoivat, että kyse on ikäsyrjinnästä, koska heidän työsuorituksissaan ei ollut mitään moitittavaa. He ottivat yhteyttä ammattiliittoon, joka palkkasi heille asianajajan. Käräjäoikeus katsoi työnantajan syyllistyneen ikäsyrjintään ja määräsi yrityksen maksa-

maan irtisanotuille vahingonkorvauksia sekä hyvitystä yhdenvertaisuuslain perusteella.

Syrjintä rekrytoinnissa

Viime aikoina on noussut esille ikäsyrjintä rekrytoinnin yhteydessä. Vanhemmat henkilöt kokevat, ettei heidän osaamistaan arvosteta enää työelämässä, eikä heitä palkata heidän ikänsä vuoksi, vaikka työurien pidentäminen onkin yhteiskunnallisesti hyväksytty tavoite. Monet nuoret taas kokevat työelämään pääsyn vaikeaksi.

Rekrytoinnissa työnantaja saattaa vedota työnhakijan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja soveltumattomuuteen kyseisiin työtehtäviin. Vammaisten ihmisten osalta syrjivä kohtelu liittyy joissain tapauksissa tarvittaviin käytännön mukautuksiin: esimerkiksi näkövammaisen henkilön apuvälineen käyttö saatetaan kokea työpaikalla hankalaksi käytännön järjestelyiden osalta.

Maahanmuuttajien rekrytointiin vaikuttavat ylikorostetut kielitaitovaatimukset, joiden taustalla saattaa olla haluttomuus palkata ulkomaa-laistaustainen henkilö. Täydellisen suomenkielen vaatimuksella suljetaan maahanmuuttajat tehokkaasti mahdollisten palkattavien joukosta, vaikka työ ei tosiasiallisesti vaatisikaan kuin riittävää suomen kielen taitoa.

Rekrytointia käsitellään harvoin rikosasian oikeudessa. Sen sijaan hallinto-oikeudessa käsitellyistä tapauksista enemmistö koskee virantäyttöä. Myös tasa-arvolakiin liittyvät kanteet koskevat usein rekrytointia.

Koska tyyppillistä tapausta ei ole, ei syrjinnän tunnistamiseksi riitä, että kiinnitetään huomiota johonkin tiettyyn tilanteeseen tai syrjintävaarassa olevaan ryhmään.

Eräässä tapauksessa henkilö kertoi tullessa syrjityksi rekrytoinnissa vammaisuutensa vuoksi. Hän punnitsi syrjintäkanteen nostamista vakavasti, mutta näytön saaminen syrjinnästä olisi ollut vaikeaa, valittaminen ei olisi tuonut työpaikkaa ja todennäköisesti pikemminkin pahentanut tilannetta. Haastateltava koki, että tilanteessa on enemmän hävittävää kuin voitettavaa, ja hylkäsi ajatuksen syrjintäkanteesta.

Harva jaksaa raskasta prosessia

Viranomaisille tulevien valitusten, oikeustapausten ja tutkimusten perusteella ei muodostu syrjinnästä selkeätä kokonaiskuvaa. Koska tyyppillistä tapausta ei ole, ei syrjinnän tunnistamiseksi siis riitä, että kiinnitetään huomiota johonkin tiettyyn tilanteeseen tai syrjintävaarassa olevaan ryhmään.

Artikkelissa Tehtävään palkataan sopivampi henkilö (s. 22) kerrotaan näkövammaisen **Katja Koposen** kokemasta syrjinnästä. Koposen tapaus on monella tavalla epätyypillinen: työnantaja myönsi lopulta syyllistyneensä syrjintään, ja Koponen sai käräjäoikeudessa hyvitystä syrjinnästä sekä sukupuolen että vammaisuuden perusteella.

Epätyypillistä on sekin, että Koponen jaksoi käydä pitkän ja raskaan prosessin loppuun asti. Ilman ammattiliiton ja vammaisjärjestön taloudellista ja juridista tukea se ei välttämättä olisi ollut mahdollista hänellekään. ■

Artikkelissa käytetyt lainaukset ovat teoksesta *”Riiteleminen on pienelle ihmiselle raskasta” – Selvitys syrjinnän uhrien oikeusturvakeinojen saavutettavuudesta ja vaikuttavuudesta.*

Lähteet:

Aaltonen M., Joronen M. ja Villa S.: *Syrjintä Suomessa 2008*. Ihmisoikeusliitto. Helsinki: Art Print, 2009.

Aaltonen M., Heino P., Villa S.: "Riitelemine on pienelle ihmiselle raskasta" – Selvitys syrjinnän uhrien oikeusturvakeinojen saavutettavuudesta javaikutavuudesta. Sisäasiainministeriön julkaisu 13/2013.

Larja L., Warius J., Sundbäck L., Liebkind K., Kandolin I. ja Jasinskaja-Lahti I.: *Discrimination in the Finnish Labor Market. An Overview and a Field Experiment on Recruitment*. Publications of the Ministry of Employment and the Economy, 2012.

Syrjinnän vastaisen neuvonnan alueellinen kehittäminen. Kokemuksia neuvontapalvelujen toteuttamisesta sekä tuloksia syrjinnän tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta. Vähemmistövaltuutetun julkaisusarja 11. Jyväskylä: Kirjapaino Kopijyvä Oy, 2011.

”Tuomari ohitti sen, että me olimme jo perhe”

Sateenkaariperheet ovat joutuneet kamppailemaan oikeuden kanssa hakiessaan oheishuoltajuutta toiselle vanhemmalle. Käräjäoikeuksien linjaukset tapauksissa ovat vaihdelleet eri puolilla maata.

TEKSTI: JUSSI FÖRBOM

Turkulainen **Tiina** sai tammikuun lopulla 2007 Turun käräjäoikeudesta päätöksen, josta hän yllättyi perusteellisesti: käräjätuomari oli hylännyt hakemuksen, jolla Tiina oli hakenut puolisolleen **Kaisalle** pariskunnan lapsen oheishuoltajuutta. Kaisa oli jo käytännössä lapsen toinen vanhempi, joten olisi lapsen edun mukaista vahvistaa hänet toiseksi huoltajaksi. Vaikka Kaisa ei olisi silloinkaan lapsen juridinen vanhempi, hän voisi tarvittaessa hoitaa lasta koskevia asioita terveydenhuollossa, lastentarhassa ja koulussa sekä edustaa lasta viranomaisissa.

Oheishuoltajuutta säätelee laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (9 §). Juridinen vanhempi voi hakea oheishuoltajuutta käräjäoikeudesta, jonka päätös perustuu yksilölliseen harkintaan. Etenkin ennen vuonna 2009 tehtyä sateenkaariperheiden sisäisen adoption mahdollistavaa lainmuutosta oheishuoltajuuden merkitys oli suuri, sillä sen avulla huoltajan asema voitiin antaa myös esimerkiksi perheen sosiaaliselle äidille, sellaisille kuin Kaisa. Apilaperheissä, joissa vanhempien määrä on suurempi, oheishuoltajuus on yhä edelleen merkittävä juridinen keino vahvistaa perheen yhtenäisyyttä.

Käräjäoikeuksien asiaa koskevat käytännöt ovat kuitenkin vaihdelleet eri puolilla maata

huomattavasti. Tiinan ja Kaisan tapauksessa tuomarin mielestä hakemuksesta ei ilmennyt olosuhdetta, joka lapsen edun nimissä edellyttäisi Kaisan määräämistä oheishuoltajaksi. Sen sijaan tuomari ilmoitti päätöksessä, että lain tarkoituksena ei ole uusien perheiden perustaminen siten, että muu aikuinen kuin lapsen vanhempi määrättäisiin lapsen huoltajaksi. Myös muiden Turun käräjäoikeudessa tehtyjen oheishuoltajuuspäätösten perustelut ovat usein olleet samankaltaisia.

Perheiden yhdenvertaisuus

Sateenkaariperheiden asemasta väitellyt FT **Anna Moring** toteaa, että vaikka oheishuoltajuutta ei ole alunperin luotu järjestelmäksi, joka synnyttäisi uusia sateenkaariperheitä, sateenkaariperheille siitä on paremman vaihtoehdon puutteessa muodostunut sellainen. Juuri uusien perheiden muodostuminen näyttää kuitenkin olleen joillekin viranomaisille mallin suurin ongelma, mikä on johtanut joillakin paikkakunnilla erikoisiin käytäntöihin. Esimerkiksi juuri Turussa hakemusten käsittelyn on katsottu edellyttävän muun muassa sosiaalityöntekijän tekemää haastattelua ja sen pohjalta laadittua lausuntoa käräjäoikeudelle.

Tiinan perheen kohdalla näin ei käynyt, mutta silti päätös herätti vahvoja tunteita.

”Lain lähtökohta on, että pyritään lapsen kannalta parhaisiin mahdollisiin olosuhteisiin, kun taas tuomari totesi, että perheen ti-

lanteessa ei ollut varsinaisia ongelmia, ja sillä hyvä. Näin tuomari ohitti kokonaan sen, että me olimme jo perhe ja lapsella oli jo kiintymyssuhde molempiin vanhempiinsa – myös siis siihen aikuiseen, jolle huoltajuutta haettiin”, Tiina ihmettelee.

Tiinan mielestä tuomarin sanoja on tulkittava niin, että tämän mielestä sateenkaariperhettä ei koske sama laintulkinta kuin perinteistä perhettä. Tilanne ei kuitenkaan lannistanut Tiinaa vaan hän päätti viedä asian eteenpäin.

”Ensireaktio oli iso pettymys ja suru, ihmetys ja kiukku, mutta aika pian myös taistelumieliala. Kirjoitin asiasta Sateenkaariperheet ry:n keskustelufoorumille ja sain sieltä paljon tukea ja tiedostin, että tuollainen päätös on aivan älytön. Tajusin, että lain pitää olla sama kaikille, ja päätin valittaa hovioikeuteen.”

Tavoitteena lapsen etu

Tiina ja Kaisa saivat lopulta hovioikeudesta myönteisen päätöksen oheishuoltajuudesta, kun heidän lapsensa oli seitsemän kuukauden ikäinen. Toiselle turkulaiselle sateenkaariperheelle tuli kuitenkin myös hovioikeudesta kylmä suihku.

Tämän perheen alunperin saamassa Turun käräjäoikeuden päätöksessä heijastuu sama asenne kuin Tiinan ja Kaisan tapauksessa. Päätöksen mukaan lapsen huollosta ja tapausoikeudesta annetun lain tarkoituksena ei ole uusien perheiden perustaminen, vaan se, että suojataan sekä lapsen kiinteää ihmissuhdetta omiin vanhempiinsa että kiinteitä, jo syntyneitä ihmissuhteita. Merkitystä ei näyttäisi olevan sillä, että hakija, puoliso ja lapsi joka tapauksessa jo käytännössä elävät yhteisenä perheenä samassa taloudessa, aivan kuten Tiinan ja Kaisankin perhe.

Sateenkaariperheet ovat

lapsiperheitä, joissa yksi tai useampi vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Erilaisten sateenkaariperheiden kirjo on laaja ja perheet ovat keskenään hyvinkin erilaisia.

Apilaperheeksi kutsutaan perhettä, jossa

lapsi tai lapset ovat syntyneet kahden eri perheyksikön yhteiseksi lapsiksi. Esimerkiksi naisparin ja itsellisen miehen tai miesparin ja naisparin yhdessä muodostama perhe. Apilaperheet voidaan jakaa edelleen kolmen vanhemman kolmiapilaperheisiin, neljän vanhemman neliapilaperheisiin tai kahden vanhemman ystäväperheisiin. Apilaperheissä kaikki vanhemmat ovat yleensä lapsen tai lasten sosiaalisia vanhempia, mutta lainsäädännön mukaan vain kaksi heistä voi olla juridisia vanhempia.

Ks. lisää: www.sateenkaariperheet.fi

Hovioikeudesta kielteisen päätöksen saanut turkulaisperhe haki valituslupaa Korkeimmas- ta oikeudesta (KKO) ja sai sen. KKO toimit- ti asiassa suullisen käsittelyn ja ratkaisi asian perheen eduksi. Näin syntyi Suomen ensim- mäinen sateenkaariperheiden oheishuolta- juutta koskeva KKO:n vuosikirjaratkaisu – ennakkopäätös, jota oikeuksien on sittemmin pitänyt noudattaa.

KKO viittaa perusteluissaan lapsen huolto- lain 1 §:ään. Sen mukaan lapsen huollon tar- koituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tar- peiden ja toivomusten mukaisesti. Oikeus to- tesi, että nämä tavoitteet on otettava huomi- oon myös silloin, kun arvioidaan, onko lapsen edun mukaista määrätä sateenkaariperheen toinen puoliso lapsen oheishuoltajaksi.

KKO toteaa perusteluissa myös, että lapsen huoltolain 16 §:n 1 momentin mukaan lapsen huoltoa koskevassa asiassa tuomioistuimen on hankittava selvitys sosiaalilautakunnalta, pait- si jos on ilmeistä, että se on asian ratkaisemi- sen kannalta tarpeetonta. Toisin sanoen, jos asia on riidaton ja lapsen etu, oheishuoltajan määräämisen tarpeellisuus ja siihen ehdote- tun henkilön sopivuus voidaan selvittää muul- la tavalla. Paras selvittämisen tapa olisi KKO:n mukaan silloin osallisten henkilökohtainen

kuuleminen oikeudessa. Näin KKO moittii ai- nakin välillisesti Turun käräjä- ja hovioikeutta siitä, että kuulemista ei ollut järjestetty.

Syrjivä asenne

Anna Moringin mukaan mikään muu ratkaisu ei kummassakaan käsitellyssä esimerkkitapauk- sessa olisi ollut perusteltu – olisihan oheishuol- tajuuden epääminen vain vienyt lapsilta mah- dollisuuden huoltajuuden suomaan turvaan.

”Oikeuksissa huoltajuuden myöntäminen on kuitenkin saatettu nähdä pikemminkin ris- kinä. On ajateltu, että huoltajuuden jakami- nen saattaisi johtaa siihen, että lapsen asioista olisi oikeudessa riitelemässä ’ylimääräisiä’ ai- kuisia. Näin lapsen etu on sivuutettu sillä pe- rusteella, että huoltajien elämäntilanne saat- taisi myöhemmin muuttua”, Moring sanoo.

Moringin huomauttaa, että jos tällainen ris- kiskenaario liitetään nimenomaan vähem- mistöasemassa oleviin perheisiin, on se selkeä osoitus tuomarin syrjivästä asenteesta.

”Miten muuten on selitettävissä, ettei keiden tahansa avioliittoa tai perheen perustamista pyritä estämään sillä perusteella, että elämä saattaa tuoda mukanaan myös vaikeita tilan- teita?” hän kysyy. ■

Kuvan henkilöt eivät liity artikkeliin.

”Ulkomaalaisen näköiset pysäytettiin”

Etninen profilointi on kielletty niin kansainvälisissä sopimuksissa kuin Suomen lainsäädännössä. Ulkomaalaisvalvonnan yhteydessä henkilölle on perusteltava riittävästi ja ymmärrettävästi, miksi häneltä kysytään esimerkiksi oleskelulupaa.

Yksi poliisin lakisäateisistä tehtävistä on ulkomaalaisvalvonta. Poliisi voi valvoa maassa oleskelevien ulkomaalaisten maassaoloedellytyksiä tarkastamalla viisumeita ja oleskelulupia. Kun siirtolaisuus lisääntyy, yhä useampi Suomeen muualta muuttanut jää maahan pysyvästi. Pelkän ulkonäön perusteella on vaikea arvioida ihmisen kansalaisuutta tai erillisen oleskeluluvan tarvetta.

Etnisellä profiloinnilla tarkoitetaan tilannetta, jossa poliisin tai muun viranomaisen päätös käyttää valtuuksiaan perustuu yksinomaan tai pääasiallisesti henkilön etniseen taustaan tai uskontoon. Kyse on henkilön kohtelemisesta epäedullisemmin kuin muita samassa tilanteessa olevia ihmisiä.

Apulaispoliisipäällikkö **Ilkka Koskimäki** Helsingin poliisista selventää, että jos poliisi valitsee pelkän etnisen alkuperän perusteella, on kyse etnisestä profiloinnista. Etnistä profilointia ei sen sijaan ole rikoksesta epäillyn etsiminen, joka perustuu poliisin tiedossa oleviin tunnusmerkkeihin.

”Jos asianomistaja on ilmoittanut epäillyn tuntomerkeiksi ihonvärin, epäillyn etsiminen sen perusteella ei ole etnistä profilointia. Silloin epäillyn etsintä kohdentuu jonkin asiallisen perusteen mukaisesti, ja siihen yhdistetään muita taustatietoja ja tietoa itse tilanteesta”, Koskimäki kuvailee.

Etninen profilointi on kielletty

Etnisen profiloinnin kieltö perustuu kansainvälisiin sopimuksiin ja Suomen syrjinnän kieltävään lainsäädäntöön. YK:n kaikkinaista rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea

SIIRTOLAINEN VAI MAAHANMUUTTAJA?

Ihmisten liikkuminen maiden sisällä ja rajojen yli on monimuotoista. Osa muuttaa pysyvästi juuri tiettyyn uuteen maahan tai kaupunkiin, ja heitä voidaan kutsua maahanmuuttajiksi. Toiset voivat olla liikkeessä vuosia esimerkiksi turvapaikanhakijoina tai työntekijöinä jäämättä mihinkään pysyvästi. Tässä tekstissä ihmisistä muuttoliikkeessä puhutaan siirtolaisina.

ECRI

Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (European Commission against Racism and Intolerance, ECRI) on riippumaton ihmisoikeuksien toteutumista tarkkaileva elin, joka raportoi ja tekee suosituksia havaitsemiensa epäkohtien parantamiseksi.

FRA

Euroopan perusoikeusviraston erityistehtävänä on tarjota riippumatonta tutkimustuloksiin perustuvaa neuvontaa perusoikeuskysymyksissä.

CERD ja Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio ECRI ovat ottaneet selvän kannan siihen, että etninen profilointi rikkoo syrjintäkieltoa. Euroopan perusoikeusvirasto FRA korostaa profiloinnin olevan kielletty kansainvälisessä lainsäädännössä, sillä kaikki EU-valtiot ovat sitoutuneet kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen (ICERD) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 pykälään.

Suomessa etninen profilointi on kielletty perustuslaissa ja yhdenvertaisuuslaissa. Syrjintälautakunta kielsi lisäksi vuonna 2012 erikseen etnisen profiloinnin matkustusasiakirjojen tar-

kastuksessa (syrjintälautakunta 2012/639). Jos henkilö kokee joutuneensa etnisen profiiloinnin kohteeksi poliisin toiminnassa, hänellä on mahdollisuus muun muassa tehdä asiaa kantelu eri viranomaisille.

Poliisihallitus on ohjeistanut poliisia ulkomaalaisvalvonnasta erillisessä ohjeessa, jossa etninen profiilointi kielletään selvästi. Ohjeessa selvitetään, että valvonnan tarkoituksena on paitsi tavoittaa ihmisiä, jotka oleskelevat Suomessa ilman asianmukaista oleskelulupaa, myös auttaa ihmiskaupassa uhriutuneita ihmisiä ja päästä siirtolaisia hyväksikäyttävien toimijoiden jäljille. Näitä voivat olla esimerkiksi työntekijöitään riistävät työnantajat.

Keskusrikospoliisin rikoskomisario Jouko Ikonen kertoo, että oleskelulupia voi osittain tarkastaa muun lupavalvonnan yhteydessä. Kun henkilö esimerkiksi hoitaa ajokortti- tai aseenkantolupa-asioita poliisilaitoksella, voidaan samalla tarkistaa hänen oleskeluudellytyksensä. Kohdennettua valvontaa taas voidaan tehdä, jos esimerkiksi jollain tietyllä teollisuusalueella tai tietyssä ravintolassa epäillään, että kaikkien työntekijöiden maassaoloedellytykset eivät täyty. Paikallispoliisi tekee ulkomaalaisvalvontaa osana yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvontaa sekä hälytystehtävissä ja rikostutkinnassa.

Rajanvetoa

”Olin menossa Sörnäisten metroasemalle. Liuksportaiden alapäässä oli poliisi, joka kyseli papereita. En huomannut tälle muuta kuin etnisen perusteen. Minulta ei kysytty mitään, mutta tummaihoiset, arabialaisen näköiset ja muut ’ulkomaalaisen näköiset’ pysäytettiin ja heiltä pyydettiin papereita.” Nuori Suomen kansalainen

”Olihan se noloa kun vieressä istuu kahdeksan tai yhdeksän henkilöä, ja vain minulta tullaan kysymään (papereita). Olin ymmärtänyt, jos olisi selitetty, mistä on kyse.”

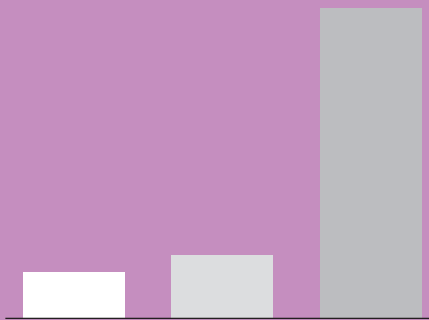
Apulaispoliisipäällikkö Koskimäki ei tunnista tapausta, mutta hänestä se vaikuttaa tilanteelta, jossa rikoksesta epäiltyä on etsitty annettujen tuntomerkkien perusteella.

”Poliisin saamat tuntomerkit saattavat olla hataria, puutteellisia ja jopa ristiriitaisia, kun todistajia on useita tai todistajat ovat järkyttyneitä. Kun kyseessä on riittävän vakava rikos, poliisi tarkistaa paikan päällä kaikkien henkilöisyyden myös hatarien tuntomerkkien perusteella”, Koskimäki sanoo.

Poliisin ohjeessa korostetaan, että ulkomaalaisvalvonnan yhteydessä henkilölle on perusteltava riittävästi ja ymmärrettävästi, mistä on kyse. Ihmisillä voi esimerkiksi aiempien kokemusten vuoksi olla perusteettomia epäluuloja poliisia kohtaan, mikä on otettava huomioon. Tässä jutussa käytetyt sitaattit kertovat ihmisten subjektiivisista kokemuksista, mutta itse tilanteisiin liittyviä tekijöitä ja kontrolloinnin syytä on jälkeenpäin vaikea varmistaa.

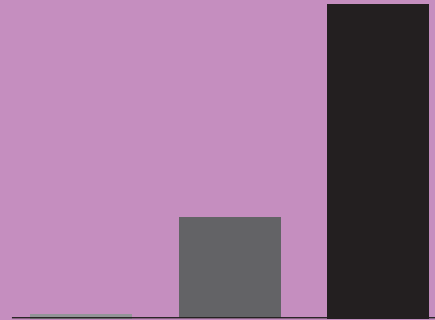
”Olin Helsinki-Vantaan lentokentällä noin vuosi sitten odottamassa kaverin saapumista, kun poliisi tuli kysymään minulta papereita. Istuin aulassa lukemassa Metro-lehteä. Kysyin, minkä takia, mutta en saanut vastausta. Olihan se noloa kun vieressä istuu kahdeksan tai yhdek-

VIIMEISEN VUODEN AIKANA PYSÄYTETTYJEN SYRJINTÄKOKEMUKSET

SOMALIALAISET:

11% pysäytetty, koettu etnistä profilointia;
15% pysäytetty, ei koettu etnistä profilointia;
74% ei pysäytetty.

VENÄLÄISET:

1% pysäytetty, koettu etnistä profilointia;
24% pysäytetty, ei koettu etnistä profilointia;
75% ei pysäytetty.

LÄHDE: EU-MIDIS-TUTKIMUS 2010

sän henkilöä, ja vain minulta tullaan kysymään. Olisin ymmärtänyt, jos olisi selitetty, mistä on kyse. Ei olisi ehkä jäänyt huono filis.” Somaliassa syntynyt Suomen kansalainen.

Vähemmistövaltuutetun toimistossa käsitellään jonkin verran ihmisten kokemuksia mahdollisesta etnisestä profiloinnista. Tapauksia tutkittaessa saadaan usein selville, että pysäyttämiseksi on ollut hyväksyttävä syy. Usein on kyse siitä, että poliisi ei ole pysäytystilanteessa onnistunut riittävästi selvittämään, miksi henkilö halutaan tarkastaa.

Kohti yhdenvertaisuutta

”Kerran istuin rautatieasemalla ystäväni kanssa. Hänkin on musta. Istuimme vastapäätä toisiamme rautatieasemalla ja siihen tuli poliisi. He olivat siviilivaatteissa ja näyttivät virkamerkkejään. Meidän piti näyttää paperit, mutta oikeas-

ti ne eivät kiinnostaneet poliisia kovin paljon. Minä olin maassa ilman oleskelulupaa, mutta poliisi ei ottanut minua kiinni. He vain sanoivat, että ulkomaalaisella pitää aina olla oleskelulupa mukana. He kysivät keskukselta tietoja, sillä minulla oli sairausvakuutuskortti taskussani, ja siitä näki nimen. He tiesivät, että olen paperiton, mutta eivät ottaneet kiinni. He etsivät ihonvärin perusteella mustilta huumeita. Oliban minulla silloin ongelmia papereiden kanssa, mutta oli outoa, että minua epäillään huumekauppiaksi vain siksi, että olen musta.” Nuori mies, nykyisin oleskeluvalla Suomessa.

Etninen profilointi ja tunne siitä, että sitä tehdään, synnyttää siirtolaistaustaisen väestön ja poliisin välille epäluuloa. Epäluulo vaikeuttaa poliisin työtä, jos esimerkiksi rikoksista ei sen vuoksi ilmoiteta tai ilmiantoja jätetään tekemättä. Tilanne poikkeaa totutusta, sillä Suo-

messa kansalaisten luottamus poliisiin on perinteisesti ollut varsin korkealla. Esimerkiksi vuoden 2012 poliisibarometrissa 92 prosenttia vastaajista luotti poliisiin erittäin tai melko paljon.

Ilkka Koskimäki pitää poliisimiesten asiallista käyttäytymistä olennaisena tekijänä, kun halutaan vähentää tunnetta syrjivästä kohtelusta. Euroopassa Yhdistyneet kuningaskunnat on toiminut uranuurtajana eri etnisten ryhmien ja siirtolaisten yhdenvertaiseen kohteluun tähtäävässä poliisityössä. Käytössä on ollut esimerkiksi pysäytysraportti, jonka pysäytetty henkilö voi saada itselleen. Raportin perusteella poliisi tilastoi muun muassa sen, keitä on pysäytetty ja millä perusteella.

Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio ECRI epäili heinäkuussa 2013 julkaistussa maaraportissaan Suomessa tapahtuvan etnisestä profiloimista. ECRI antoi Suomelle useita parannusehdotuksia: olisi esimerkiksi perustava riippumaton elin tutkimaan väitteitä rasismista, sillä poliisin ja maahanmuuttajataustaisten yhteisöjen välit eivät ole parhaat mahdolliset.

Poliisiammattikorkeakoulu kouluttaa jatkuvasti uusia poliiseja huomioimaan entistä paremmin yhdenvertaisuuskysymykset toiminnassaan. Koulutuksessa on tehty pitkään yhteistyötä muun muassa vähemmistövaltuutetun toimiston kanssa. ■

Lähteet:

JULKAISUT

ECRI Report on Finland (fourth monitoring cycle).

EU-MIDIS Data in Focus -raportti: Poliisin tekemät pysäytykset ja vähemmistöt. FRA 2010.

Kohti tehokkaampaa poliisitoimintaa. Syrjivä etninen profiloimista sen tausta ja ehkäiseminen: Opas. FRA 2010.

Poliisibarometri 2012. Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta. Sisäasiainministeriön julkaisuja 47/2012.

Reducing Ethnic Profiling in the European Union. A Handbook of Good Practices. Open Society Foundations 2012.

MEDIA

YLE Ykkösaamu 10.7.2013 <http://areena.yle.fi/radio/1972020>

YLE 6.9.2013 Taskuvarkauksien määrä väheni Helsingissä – poliisilla erikoinen keino käytössä

INTERNET

EU:n Perusoikeusviraston kotisivut <http://fra.europa.eu>

ECRI:n kotisivut http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp

Syrjintälautakunnan uutinen syrjinnästä matkustusasiakirjojen tarkastamisen yhteydessä.

http://www.syrjintalautakunta.fi/fi/uutiset/1/0/syrjintalautakunta_kieli_syrjinnan_etnisen_

[alkuperan_perusteella_matkustusasiakirjojen_tarkastamisen_yhteydessa](#)

Poliisihallituksen ohje ulkomaalaisvalvonnasta 30.1.2013

”Tuntui, ettei mikään riitä”

Avioeron jälkeiset lasten huoltoriidat ovat aina raastavia ja monisyisiä. Erityisen vaikeita ne ovat silloin, kun toinen osapuolista on kotoisin muualta kuin Suomesta. Ulkomaalaistaustainen vanhempi on usein ymmällään suomalaisen järjestelmän kanssa ja kokee, että viranomaiset ovat asenteellisia häntä kohtaan.

TEKSTI: SUSAN VILLA

Venääläinen **Anna** muutti Suomeen 90-luvun alussa ja avioitui suomalaismiehen kanssa. Pari sai kaksi lasta. Äiti hoiti lapsia kotona, ja muutenkin hänen elinpiirinsä rajoittui lähinnä kotiin. Anna ei osannut suomea, joten mies hoiti kaikki perheen viralliset asiat. Avioliitto ajautui eroon vuonna 1998, jonka jälkeen alkoi monivuotinen ja kipeä huoltoriita eri oikeusasteissa.

”Yritin hoitaa asioita sanakirjan avulla. Kukaan ei missään vaiheessa tarjonnut minulle tulkkia, enkä itse tiennyt oikeuksistani. Oli todella vaikea saada apua ja tietoa. Prosessi oli hyvin turhauttava”, Anna kertoo.

Kieliongelmien lisäksi Anna koki pienen

paikkakunnan viranomaisten suhtautuvan häneen kielteisesti. Yksi hänen oikeusavustajistaan totesi, että Annan olisi pitänyt ajatella viisaammin jo silloin, kun meni naimisiin, mitä hän oli tekemässä. Turha olisi enää katua.

Oikeus määräsi isälle 1,5- ja 4-vuotiaan lasten yksinhuoltajuuden, koska tällä oli parempi taloudellinen asema ja koska hän pystyisi turvaamaan myös lasten suomenkielen oppimisen. Annalla ei ollut Suomessa hankittua ammattia, ei työpaikkaa, eikä kielitaitoa ja lisäksi hän oli Venäjän kansalainen. Venäjän kielen tärkeyttä lapsille ei Annan mukaan nostettu esille missään vaiheessa.

”Tuntui että viranomaisten suurin pelko oli, että vien lapset Venäjälle.”

Huoltoriitakierteessä

Jos eronneella avioparilla on lapsia, on heidän pystyttävä sopimaan yhteiselon jälkeen lasten huollosta, asumisesta ja tapaamisista. Aina sopiminen ei onnistu ilman kolmatta osapuolta, jolloin huoltoriita joudutaan käsittelemään viranomaisten avulla ja yleensä oikeusteitse. Monikulttuuriset huoltoriidat, eli tilanteet joissa riidan osapuolista toinen on syntynyt Suomessa ja toinen ulkomailla, liittyvät yleensä lapsen huoltomuotoon. Vanhemmat ovat erimielisiä siitä, onko lapsen paras olla vain toisen vanhemman yksinhuollossa vai molempien yhteishuollossa.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (Optula) vuoden 2008 laskelmien perusteella käräjäoikeuksissa käsitellyistä huoltoriidoista noin 13 prosenttia voitiin luokitella monikulttuurisiksi. Kolmasosalla näistä perheistä oli taustalla useampia lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyviä oikeudenkäyntejä - monet perheet olivat jääneet huoltoriitakierteeseen. Optulan tutkimuksen mukaan monikulttuuriset huoltoriidat ovat keskimääräistä pitkäkestoisempia ja vaikeampia, sillä erotilanteessa vanhempien erilaiset näkemykset lapsen edusta saattavat kärjistyä.

Monikulttuurisissa huoltoriidoissa yleisin yhdistelmä oli suomalainen isä ja ulkomaalais-taustainen äiti. Lapsen äiti oli alkuperältään useimmiten Viron tai Venäjän kansalainen. Kolmasosassa huoltoriitoja tilanne oli päinvastainen eli lapsen äiti oli suomalainen ja isä taustaltaan ulkomaalainen, jolloin isä oli useimmiten kotoisin Pohjois-Afrikasta tai Etelä-Euroopasta.

Monikulttuuriset huoltoriidat päättyivät vanhempien sovintoon harvemmin kuin huoltoriidat keskimäärin: kaikista huoltoriidois-

ta saadaan sovinto puolessa tapauksista, monikulttuurisissa riidoissa noin kolmasosassa. Optulan tutkimuksessa kävi ilmi, että tuomioistuimet päättivät monikulttuurisissa huoltoriidoissa muita riitoja yleisemmin, että äiti on lapsen ainoa virallinen huoltaja. Erityisesti näin päätettiin tapauksissa, joissa lapsen äiti oli suomalainen ja isä taustaltaan ulkomaalainen.

Tiedon ja tuen tarve

Venäläisen Annan huoltoriitatapauksessa viranomaiset antoivat hänen mukaansa ymmärtää, että lasten yhteishuoltajuus voisi olla mahdollinen, jos hän onnistuisi hankkimaan opiskelupaikan Suomessa. Opiskelupaikka löytyi, mutta sitä varten Anna joutui kuitenkin muuttamaan toiselle paikkakunnalle, mikä teki tapaamiset lasten kanssa erittäin hankaliksi.

”Menimme uudestaan oikeuteen, jossa minulle sanottiin, että pitäisikin olla työpaikka. Opinnot eivät vielä riittäneet, ja lisäksi asuimiseni toisella paikkakunnalla kääntyi minua vastaan. Tuntui, ettei mikään riitä, enkä ole lainkaan tärkeä lasten kannalta.”

Väestöliitossa monikulttuurisuuden asiantuntijana ja sosiaaliohjaajana työskentelevä **Anita Novitsky** on seurannut huoltajuuskysymyksiä 80-luvulta lähtien. Väestöliitossa hän on neuvonut erityisesti suomalais-venäläisiä pariskuntia erilaisissa ongelmatilanteissa.

”Huoltoriidassa suomalainen vanhempi osaa hankkia tietoa ja apua sekä osaa toimia yhteiskunnan odotusten mukaisesti. Ääritapauksessa hän pystyy manipuloimaan viranomaiset puolelleen.”

Novitskyn mukaan maahanmuuttajat kokevat, etteivät ole vahvoilla tässä yhteiskunnassa, etteivät he osaa toimia oikein. Lisäksi he

”Maahanmuuttajille määrätään valvotut tapaamiset huomattavasti herkemmin kuin kantasuomalaisille.”

eivät useinkaan tunne oikeuksiaan. Joskus esimerkiksi venäläisen äidin suomalainen mies on hoitanut koko eroproessin, ja äiti on voinut allekirjoittaa papereita, joiden merkitystä hän ei ole täysin ymmärtänyt.

Vastaavia ongelmia nousi esille **Ida Jarnilan** tutkimuksessa suomalaisäitien ja ulkomaalaistaustaisten isien huoltoriitoja koskevista internetkeskusteluista. Miehet purkivat kokemuksiaan esimerkiksi suomalaisen oikeusjärjestelmän heikosta tunnettavuudesta ja englanninkielisten palvelujen puutteesta. Suomalaisilla puolisilla oli sen sijaan puolellaan suomen kielen taito, oikeusjärjestelmän tunteminen ja parempi taloudellinen tilanne.

”Monille ulkomaalaistaustaisille jo erilaiset huoltajuuteen liittyvät käsitteet tuottavat ongelmia. Mitä esimerkiksi yhteishuoltajuus tarkoittaa käytännössä? Riittämätön tulkkaus aiheuttaa myös vaikeuksia”, Novitsky sanoo.

Kahden kulttuurin perheitä neuvovan Duo-hankkeen projektipäällikkö ja parisuhdeneuvoja **Hanna Kinnunen** kertoo myös kuulleen paljon huoltoriitoihin liittyvistä tiedonsaannin haasteista ja kieliongelmista etenkin pienemmillä paikkakunnilla.

”Eräskin ulkomaalaistaustainen mies harmitteli, että saisi edes jostain luukulta apua englanniksi. Ulkomaalaisten vanhempien tiedon ja tuen tarve on suuri”, Kinnunen sanoo.

Valvotut tapaamiset yleisiä

Annan tapauksessa tapaamisista lasten kanssa tuli eron jälkeen erittäin vaikeita, ja juuri ta-

paamisiin näyttäisi yleisestikin liittyvän useita ongelmakohtia monikulttuurisissa huoltoriidoissa.

Optulan tutkimuksen mukaan tuomioistuinten päätökset valvotuista lasten ja vanhempien tapaamisista olivat kahden kulttuurin välisissä riidoissa keskimääräistä yleisempiä. Ilmiö näkyy myös Pienperheyhdistyksen tapaamispaikkatoiminnassa, joka tarjoaa muun muassa valvottuja tapaamisia lapsen ja hänestä erossa asuvan vanhemman välillä.

”Vaikuttaa siltä, että maahanmuuttajille määrätään valvotut tapaamiset huomattavasti herkemmin kuin kantasuomalaisille. Toki osa perusteluistakin liittyy erityisesti kaksikulttuurisiin perheisiin, kuten kaappausuhka tai yhteisen kielen puuttuminen, mutta siitä huolimatta tilastoero on merkittävä”, tapaamispaikan vastaava ohjaaja **Minna Tukeva** kertoo.

Myös Anita Novitsky ihmettelee valvottujen tapaamisten määrää. Hän näkee tilanteessa viranomaisten ylireagointia. Tilannetta hankaloittaa hänen mukaansa se, ettei avoimia tapaamispaikkoja ole riittävästi tarjolla. Kunnilla ei ole lakisäateistä velvollisuutta niitä myöskään järjestää. Tukeva nostaa esille lisäksi valvotuissa tapaamisissa esille nousevat kielikysymykset ja niihin liittyvät haasteet.

”Tulkkipalveluiden käytön osalta suurin ongelma on se, että tapaamispaikkatoiminta ei ole lakisäateistä palvelua. Tulkin saaminen joko vanhemman haastatteluun tai tapaamistilan-

teen seuraamiseen on hankalaa, sillä tulkki- kille ei yleensä löydy maksajaa. Jos valvotus- sa tapaamisessa puhutaan kieltä, jota ohjaajat eivät ymmärrä, ohjaajat eivät voi valvoa puhei- den sisältöä ja siltä osin taata lapselle turvallista tapaamista. Asiakkaat ovat tässä suhteessa eri- arvoisessa asemassa”, Tukeva sanoo.

Hänen mukaansa vaikeudet koskevat jälleen erityisesti pienempiä paikkakuntia, joilla tulk- kausvalikoima on luonnollisesti pienempi ja mahdollisesti myös laadullisesti heikompi.

Asenteet ja epäluottamus

Huoltoriidat ovat aina hyvin tunnepitoisia ja henkisesti rankkoja, joten ihmisten kokemuk- set prosessista korostuvat. Myös julkisella kes- kustelulla ja medialla on vaikutuksensa.

”Erityisesti venäläisten äitien kokemuksiin on vaikuttanut vahvasti julkinen keskustelu ja esillä olleet huoltajuusriitatapaukset. Ne synnyttävät vahvan pelkoreaktion epäoikeu- denmukaisesta kohtelusta, vaikka tilanne ei käytännössä aina olisikaan sellainen”, Anita Novistky sanoo.

Ulkomalaistaustaiset vanhemmat kokevat usein huoltoriitojen aikana, että viranomaiset ovat asenteellisia heitä kohtaan ja etteivät he ole yhdenvertaisessa asemassa suhteessa suo- malaiseen vanhempaan. Tämä nousi vahvasti esille myös Jarnilan internetkeskusteluja kos- keneessa tutkimuksessa.

”Monet asiakkaat kokevat viranomaisten olevan joko äidin puolella tai rasistisia. Yksit- täisiin ennakkoluuloihin olen törmännyt it- sekin”, Minna Tukeva Pienperheyhdistykses- tä kertoo.

Novistkyn mukaan kielteiset kokemukset huoltoriitojen käsittelyn aikana herättävät maahanmuuttajassa epäluottamusta ja katke-

OHJEITA AMMATTILAISILLE:

- Ota asioita rohkeasti esille: älä oletta, kysy suoraan.
- Ole tietoinen omista ennakkoluuloistasi ja stereotyyppioista: tunnusta, tiedosta, tunnista ja työstä.
- Kaikkietietävää monikulttuurisuuden asiantuntijaa ei ole. Kaikkea ei ole pakko osata tai tehdä itse: hyödynnä yhteistyöverkostoja ja muita asiantuntijoita.
- Korosta lapsen etua ja käytä sitä apuna vanhempien ratkaisujen ohjaamisessa.
- Kohtele puolisoita yksilöinä, ei kulttuurinsa edustajina.
- Ota huomioon perheen sosiokulttuurinen konteksti perheen yksilöllisyyden ohella.
- Opi erottamaan kulttuuriset ja kyseiselle perheelle ominaiset tavat toisistaan.
- Muista säilyttää tunnusteleva, herkkä ja kunnioittava asenne perhettä ja sen kulttuurista identiteettiä kohtaan.

LÄHDE: HANNA KINNUNEN, DUO-HANKE

ruutta viranomaisia kohtaan.

Syrjintää on usein vaikea näyttää toteen, ja harva lähtee ajamaan asiaa eteenpäin. Vuonna 2006 syrjintälautakunta antoi päätöksen, jonka mukaan maahanmuuttajataustaisen isän huoltoon ja lasten tapaamisoikeuteen liittyneissä käsittelyissä kaupungin sosiaali- ja terveystoimi oli syrjinyt isää tämän etnisen taustan vuoksi.

Vaihtoehtona sovittelu

Annan huoltoriita jatkui useita vuosia. Sinä aikana hän hankki ammattitutkinnon, työn, opiskeli suomen kielen ja sai Suomen kansalaisuuden. Hän yritti useaan otteeseen saada uudestaan yhteishuoltajuutta, mutta hänen tilanteensa katsottiin aina isää epäedullisemmaksi.

”Monta kertaa halusin luovuttaa, mutta en hän minä voinut. Mitä olisin sanonut lapsille, kun he olisivat saaneet sen selville. Että äiti luovutti. Ainakin halusin näyttää heille, että yritin kaikin voimin loppuun asti.”

Nyt Annan lapsista toinen on parikymppinen ja toinenkin kohta täysi-ikäinen. He voivat olla vapaasti yhteydessä äitiinsä, mutta menneillä vuosilla on vaikutuksensa. ”Olemme jonkin verran käsitelleet asioita, mutta lapset ymmärtävät tapahtuneet vasta pikkuhiljaa”, Anna sanoo.

Väestöliiton Anita Novitskyn mukaan valittavan usein maahanmuuttajavanhempi kuitenkin luovuttaa huoltoriidassa.

”Monelle on yksinkertaisesti liian vaikeaa ja liian kallista jatkaa prosessia. Osa päättää odottaa niin kauan, kunnes lapset ovat täysi-ikäisiä ja voivat oma-aloitteisesti olla yhteydessä. Eräsikin isä odotti yhdeksän vuotta, ennen kuin näki taas lastaan”, Novitsky kertoo.

Hän pitää erittäin positiivisena mahdollisuutena huoltoriitojen sovittelumenetelyä, jota kokeiltiin vuosina 2011-2013 Helsingin, Espoon, Oulun ja Pohjois-Karjalan käräjäoikeudessa. Kokeilun tulokset olivat yleisesti ottaen myönteisiä: sovittelut kestivät keskimäärin lyhyemmän ajan kuin oikeudenkäynnit, 77 prosenttia tapauksista päättyi sovintoon tai osasovintoon ja 84 prosenttia vanhemmista oli tyytyväisiä kokeiluun. Sovittelu aiotaankin laajentaa jatkossa koko maahan.

”Kun ollaan oikeudessa, ollaan jo vähän liian myöhässä. Sovittelulla on mahdollista välttää tilanteen kärjistyminen”, Novitsky sanoo.

Myös monikulttuuristen riitojen osalta sovittelusta saadut kokemukset olivat pääosin myönteisiä. Ainoana erityisenä haasteena kokeiluun osallistuneet pitivät tilanteita, joissa sovittelussa jouduttiin käyttämään tulkkia. Yhteisen kielen puute lisäsi virhetulkinnan mahdollisuutta herkässä tilanteessa. Sovitteluun osallistuneilta avustajilta vaaditaan myös laajaa kulttuurien tuntemusta, jotta he voivat kunnolla ymmärtää osapuolia.

Ulkomaalaistaustaista vanhempaa ei kuitenkaan voi yleistää vain kulttuurinsa edustajaksi, vaan jokaista pitäisi kohdella yksilönä huoltoriitatilanteessa. Myös jokainen perhe on omanlaisensa. Huoltoriitojen ratkaisussa täytyisi lopullisena päämääränä olla aina lapsen etu.

”On muistettava, että huoltajuusasioissa on aina lopulta kyse vanhemman ja lapsen välisestä suhteesta. Maahanmuuttajavanhemmalle lapsi saattaa olla myös ainoa side, ainoa kunnan ihmissuhde, eron jälkeen Suomessa”, Novitsky sanoo. ■

Annan nimi on muutettu.

Kuvan henkilöt eivät liity artikkeliin.

Lähteet:

Aaltonen, Anna-Kaisa: Asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelua koskeva kokeilu käräjäoikeuksissa 1.1.2011 - 31.12.2013. Loppuraportti. Mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, oikeusministeriö.

Jarnila, Ida: Monikulttuurinen huoltoriita oikeudellisena ongelmana. Suomalaisten äitien ja ulkomaalaistaustaisten isien näkökulma internet-keskusteluissa, sosiologian pro gradu -tutkielma, valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto, 2010.

Lainiala, L. ja Säävälä, M.: Perhebarometri 2012, Rakkautta, rikkautta ja ristiriitoja, Suomalaisten solmimat kaksikulttuuriset avioliitot, Väestöntutkimuslaitos – Katsauksia E 46/2012, Väestöliitto.

Valkama, E. ja Lasola, M.: Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa (OPTL:n julkaisu 234), 2008.

Syrjintälautakunnan päätös 1366/66/2005. Ulkomaalaisuus ja siirtolaisuus 2012, Tilastokeskus, 2013.

Julkaisun kirjoittajat:

MILLA AALTONEN työskentelee Ihmisoikeusliitossa tutkimuspäällikkönä. Aaltonen on tutkinut pitkään syrjintää Suomessa ja kirjoittanut muun muassa syrjinnän uhrien oikeusturvasta ja työsyrynnästä.

JUSSI FÖRBOM on freelance-toimittaja.

VERONIKA HONKASALO toimii tutkijana Nuorisotutkimusseurassa. Hänen tutkimusaiheensa liittyvät rasismiin, nuorisotyöhön, seksuaalikasvatukseen sekä median ja tutkijoiden väliseen vuoropuheluun.

MERVI LEPPÄKORPI on freelance-toimittaja.

SUSAN VILLA on vapaa kirjoittaja ja asiantuntija. Villa on kirjoittanut useita artikkeleita ja julkaisuja yhdenvertaisuuteen liittyvistä kysymyksistä.

Tämä julkaisu on tuotettu osana YES - Yhdenvertaisuus EtuSijalle -hanketta, joka on saanut rahoitusta Euroopan yhteisön työllisyyttä ja sosiaalista yhteisvastuuta koskevasta PROGRESS -ohjelmasta (2007-2013). Julkaisussa ilmaistut mielipiteet ovat kirjoittajan omia, eikä Euroopan komissio vastaa julkaisun sisällön käytöstä. Tämän julkaisun sisältö ei välttämättä edusta Euroopan komission kantoja tai näkemyksiä.

YES - Yhdenvertaisuus EtuSijalle on hallinnon, viranomaisten sekä syrjäytyneinä olevia ryhmiä edustavien elinten ja järjestöjen välinen yhteistyöprojekti, jonka tavoitteena on edistää syrjimättömyyttä ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia. Projektia toteuttavat sisäasiainministeriö, oikeusministeriö, opetusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, puolustusvoimien Pääesikunta sekä Saamelaiskäräjät ja syrjinnän vaarassa olevia tahoja edustavat järjestöt ja neuvottelukunnat. Lisätietoa osoitteesta www.yhdenvertaisuus.fi.